

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΚΡΗΤΗΣ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑΝ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Τὰ ἐνταῦθα ἐκδιδόμενα ἀδεία τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου κ. Εὐγενίου ἔγγραφα ἀπόκεινται ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Κρήτης καὶ ἀποτελοῦν μέρος τῶν ταξινομημένων ἤδη ἀρχείων τῆς Δημογεροντίας Ἑρακλείου¹ καὶ τῆς Μητροπόλεως Κρήτης². Ὡς τὰ ἤδη ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ἐπισκόπου Λάμπης καὶ Σφακίων Εὐμενίου³, ἐκ τῶν ἀποκειμένων ἐν τῷ Μουσεῖο Ἑρακλείου, διαφωτίζουν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς τελευταίας περιόδου τῆς Τουρκοκρατίας (ἰδίᾳ τὴν ἱστορίαν τοῦ 1ου ἡμίσεος τοῦ 19 αἰῶνος), καὶ παραλλήλως πολλὰ ἄλλα ἱστορικὰ γεγονότια, ὧς καὶ τὰς ἐν γένει κρατούσας, κατὰ τὴν περίοδον εἰς ἣν ἀνήκουν, συνθήκας.

Ἐκ τῶν ἐκδιδομένων ἔγγράφων ἄλλα εἶναι καθαρῶς ἐκκλησιαστικοῦ περιεχομένου, ἄλλα ἀπευθύνονται πρὸς τὴν Ἑθναρχοῦσαν Ἐκκλησίαν, ἥτις τὰς Χριστιανικὰς Δημογεροντίας⁴, αἵτινες ἰδρῦθησαν ἀπὸ τοῦ 1858 εἰς τὰ Διαμερίσματα Ἑρακλείου, Χανίων καὶ Ρεθύμνης, τε-

---

¹) Ἡ ταξινομήσις τοῦ Ἀρχείου τῆς Δημογεροντίας Ἑρακλείου ἀνελήφθη ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας Κρητικῶν Ἱστορικῶν Μελετῶν, τῇ προτάσει τοῦ ἐταίρου αὐτῆς κ. Στυλ. Φιοράκη. Ἀνετέθη δὲ τὸ ἔργον εἰς τὴν ἐπιμελήτριαν τοῦ Ἱστορικοῦ Μουσείου Κρήτης κ. Ἀναστασίαν Λογιάδου - Πλάτωνος καὶ εἰς τὸν ὑποφαινόμενον (Αὐγούστιος 1959 - Φεβρουάριος 1961).

²) Ὁ Σεβ. κ. Εὐγένιος ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπως ταξινομηθῇ τὸ ἐν λόγῳ Ἀρχεῖον, τοῦ ὁποίου τὸ περιεχόμενον εἶναι λίαν ἐνδιαφέρον.

³) Εὐμενίου Φανουράκη, Ἀνέκδοτα ἐκκλησιακὰ ἔγγραφα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας, Κρητικά Χρονικά Α' (1941), σσ. 155 - 172, 256 - 274, 487 - 504, Β' (1948), σσ. 109 - 128, 298 - 317, 454 - 468, Γ' (1949), σσ. 127 - 142, 351 - 362, Δ' (1950) σσ. 65 - 74, 214 - 232, Ε' (1951), σσ. 87 - 95, 295 - 301, 413 - 430, Σ' (1952), σσ. 133 - 154, 274 - 290, 321 - 350.

⁴) Αἱ Δημογερονταὶ ἰδρῦθησαν τὸ 1858 Ἡ ἱδρυσις των ἐζητήθη ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Μαυρογένη, βλ. σχετικῶς Β. Ψιλάκη, Ἱστορία τῆς Κρήτης, Χανιά, 1909, Γ', σ. 831. Φαίνεται ὅτι καὶ παλαιότερον κατεβλήθησαν προσπάθειαι πρὸς δημιουργίαν Δημογεροντιῶν. Ὁ Στέφανος Νικολαΐδης ἀναφέρει, ὅτι «ἐδῶ ὑπῆρχε σκιά τις Δημογεροντίας ἀπὸ τὸ 1843», βλ. Μ. Παρλαμά, Ἱστορικὰ καὶ Βιογραφικὰ Σημειώματα τοῦ Στεφάνου Νικολαΐδου, Κρητικά Χρονικά, Γ' (1949), σ. 319. Εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν Δημογεροντιῶν περιήλθον αἱ κληρονομικαὶ καὶ ὄρφανικαὶ υποθέσεις τῶν Χριστιανῶν. Προηγουμένως ὑπήγοντο εἰς τὸ Μουσουλμανικὸν Ἱεροδικεῖον τοῦ Μερχμεμέ. Κανονι-

λοῦσαι ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου Κρήτης καὶ τῶν Ἐπισκόπων Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου, Ρεθύμνης καὶ Ἀγλοποτάμου, μὲ ἀποτελεσματὰ νὰ διευγυνθοῦν αἱ εἰς ἔθνικὸν πεδίων ἀρμοδιότητες τῆς Ἐκκλησίας ὡς αἱ ἐπὶ τῶν κληρονομικῶν καὶ ὄρφανικῶν ὑποθέσεων τῶν Χριστιανῶν, αἵτινες προηγουμένως ὑπήγοντο εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Μουλά. Ἡ Ἐκκλησία, ἐξ ἄλλου, ἐνδιαφερομένη πάντοτε διὰ τὴν παιδείαν τῶν ὑποδοῦλων τέκνων της, ἤσκησεν ἔλεγχον διὰ τοῦ Μητροπολίτου καὶ τῶν Ἐπισκόπων, οἵτινες προήδρευσαν τῶν Σχολικῶν Ἐφοριῶν.

Ὁ Μητροπολίτης Κρήτης οὐχὶ μόνον προΐστατο τῆς Δημογεροντίας Ἡρακλείου, ἀλλὰ καὶ ἤσκησεν ἐπίβλεψιν καὶ ἐπιτήρησιν ἐπὶ τῶν λοιπῶν Δημογεροντιῶν τῆς Νήσου⁴. Πρὸς τοῦτον ὅθεν ἔδει νὰ ἀπευθύνωνται διὰ τῶν Προέδρων τῶν αἱ τελευταῖαι διὰ τὴν ἐπίλυσιν παντὸς ζητήματος. Εὐνόητον τυγχάνει ὅτι διὰ τοῦ Μητροπολίτου διεξήγετο καὶ ἡ πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον ἀλληλογραφία τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον πάλιν ἀπευθύνεται πρὸς αὐτὸν διὰ πᾶν ζήτημα ἀφορῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κρήτης.

Κατὰ ταῦτα τὰ ἐνταῦθα ἐκδιδόμενα πατριαρχικὰ ἔγγραφα τοῦ Οἴκου. Πατριαρχεῖου ἀπηυθύνθησαν εἰς τὸν Μητροπολίτην ὑπὸ τὴν ἰδιότητα αὐτοῦ ὡς Προέδρου τῆς Δημογεροντίας Ἡρακλείου καὶ ἀπευθύνου ἐναντι τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης διὰ πᾶν ζήτημα ἀφορῶν εἰς τὴν δρᾶσιν τῶν ἐν Κρήτῃ Χριστιανῶν. Πολλάκις ἐμπεριέχουν κείμενα ἄλλων ἐγγράφων ἀπαραίτητα διὰ τὴν πλήρη κατανόησιν τοῦ περιεχομένου των, ὡς ἀπαντήσεις τῶν Μητροπολιτῶν, ἀναφορὰς κλπ. Τῶν τελευταίων τούτων τὰ κύρια συνεκδίδονται ἐνταῦθα, ἐνῶ τῶν ἡττονος σημασίας παρατίθεται μόνον περίληψις.

Ἐπίσης τῶν ἐντύπων ἐγκυκλίων ἐκδίδομεν μόνον ἐκείνας, αἵτινες ἔχουν ἰδιάζουσαν σπουδαιότητα.

Παρεθέσαμεν συντόμους σημειώσεις, ἀπαραιτήτους διὰ τὴν κατανόησιν τῶν ἐκδιδομένων ἐγγράφων.

Παραμένουν εἰσέτι πρὸς ἔκδοσιν τὰ ἔγγραφα τῶν λοιπῶν Πατριαρχείων πρὸς τὴν Μητρόπολιν Κρήτης, ὡς ἐπίσης ἐπιστολαὶ ἀνωτάτων κληρικῶν, ἀπευθυνόμεναι πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κρήτης.

μόν τῶν Δημογεροντιῶν βλ. εἰς Κρητικὸν Κώδικα, τεῦχος πρῶτον, σ. 12-18. Ὁ Κώδιξ οὗτος ἐδημοσιεύθη τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ Ν. Σταυράκη, βλ. Στατιστικὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης, Ἀθήνησι, 1890, σ. 160.

⁴) Κρητικὸς Κώδιξ, τεῦχος πρῶτον, σ. 15.

1

Γράμμα πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κυρίλλου πρὸς τὸν κλῆρον καὶ τοὺς προκρίτους τῆς Κρήτης, δι' οὗ ἀγγέλλεται αὐτοῖς ἡ ἐκλογή τοῦ Ἰωαννικίου ὡς Μητροπολίτου καὶ ὀρίζονται ὡς ἐπίτροποι, μέχρι τῆς καθόδου αὐτοῦ εἰς τὴν νῆσον, ὁ ἐπίσκοπος Ἀρκαδίας Γρηγόριος καὶ ὁ ἀρχιμανδρίτης τοῦ Παναγίου Τάφου Ἡσαΐας. (Αὐγούστος 1857).

Ἀρχεῖον Δημογεροντίας Ἡρακλείου (ΑΔΗ), Πατριαρχικὰ Ἐγγραφα (ΠΕ), ἀριθμ. χειρογρ. 1. Ἐν πρωτοτύπῳ, ἐπὶ χάρτου διαστ. 0,57 × 0,81 μ., μὲ ὀριζοντίας ὑδατίνας γραμμὰς καὶ θυρεὸν κατὰ τὴν κάτω παρυφήν, φέροντα στέμμα μετὸ μήνης ἐπὶ τριῶν ἐν σχήματι οἰκοσήμου περικλειστων ἀστέρων, κατὰ δὲ τὴν ἄνω παρυφήν τὰ γράμματα V. G. Μετὰ τὰς λέξεις: κύρ Ἡσαΐαν, κενὸν μήκους 0,23 μ. συμπληρούμενον διὰ κυματοειδοῦς γραμμῆς. Κατάστασις διατηρήσεως καλὴ πλὴν μικρῶν φθορῶν κατὰ τὰ σημεῖα τῆς πτύξεως.

Κύριλλος ἑλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης

† Θεοφιλέστατοι Ἐπίσκοποι οἱ ὑποκείμενοι τῇ Ἁγιοτάτῃ Μητροπόλει Κρήτης, ἐν ἀγίῳ Πι(εύμαι) ἀγαπητοὶ ἡμῶν ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοί, καὶ Ἐντιμότατοι Κληρικοί, Ἐδλαβέστατοι Ἱερεῖς καὶ Ὀσιώτατοι Ἱερομόναχοι, | τιμιώτατοι Δημογέροντες, καὶ χρήσιμοι προεσιῶντες καὶ πρόκριτοι, καὶ λοιποὶ ἀπαξάπαντες εὐλογημένοι χριστιανοὶ τῆς ἐπαρχίας ταύτης, τέκνα ἐν Κ(υρί)ῳ ἡμῶν ἄγαπητὰ χάρις εἴη ὑμῖν ἅπα | σι καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχὴ, εὐλογία καὶ συγχώρησις. Διὰ τοῦ παρόντος ἡμετέρου Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ Γράμματος διδόμεν τὴν εἴδησιν εἰς ἅπαντας ὑμᾶς, ὅτι τοῦ | Ἀρχιερέως ὑμῶν κύρ Διονυσίου³ διὰ συνοδικῆς ἐκλογῆς καὶ κανονικῶν ψήφων μετατεθέντος καὶ προβιβασθέντος προεδρικῶς εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἁγιοτάτης Μητροπόλεως Πόσνας, ἡ Μετροίτης ἡ | μῶν, ἐπειδὴ οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ νόμοι καὶ κανόνες παραγγέλλουσι μηδεμίαν τῶν Ἐπαρχιῶν ἐπὶ πολὺν χρόνον χηρεύουσαν καὶ ἀπροσάτευτον διαμένειν, ἐφροντίσαμεν κατὰ τοὺς νόμους καὶ δι' | αὐτὴν τὴν ἐπαρχίαν, ἵνα μὴ μείνη ἐστερημένη τῆς τῆς τοιαύτης πνευματικῆς διοικήσεως, ἣτις συμβάλλει εἰς τὸ χριστιάνωμα πλήρωμα καθὼς ἡ ψυχὴ καὶ ἡ κεφαλὴ εἰς τὸ σῶμα. Ψήφων οὖν κανονικῶν | γενομένων ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς πασιπῶ Πατριαρχικῷ Ναῶ τοῦ Ἁγίου Ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου, ἡμετέρῃ Πατριαρχικῇ προτροπῇ καὶ ἀδείῃ, ὑπὸ τῆς ἐνδημού | σης ἐνταῦθα Ἱερεῶν τῶν συναδελφῶν Ἀρχιερέων ὁμηγύρεως καὶ Ἀγίας Συνόδου, εἰς εὐρεσιν καὶ ἐκλογὴν ἀξίον

καὶ ἀρομοδίου προσώπου, τοῦ ἀναδεχομένου τὴν ἀρχιερατικὴν προστασίαν | καὶ ποιμαντικὴν ῥάβδον τῆς Ἁγιωτάτης ταύτης Μητροπόλεως, προεκρίθη καὶ προεξελέγη τῶν ἄλλων ὁ Ἱερώτατος Μητροπολίτης πρώην Ἰωαννίνων, ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητὸς ἡμῖν ἀδελφὸς καὶ | συλλειτουργὸς κὺρ Ἰωαννίκιος³, ἀνὴρ κόσμιος εἶ τε τῶ σωματικῶ καταστήματι καὶ τοῖς ψυχικαῖς ἡθελῶν, ἐξ ἀπαλῶν δυνάμεων τὸ ἀγγελικὸν ἠμφιεσμένος σχῆμα, τὰ θεῖα καλῶς ἐξησκημένος, καὶ [ ] τῶν Ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, καὶ τρίβων τῶν Ἱερῶν Νόμων καὶ Κανόνων, φρονήσει τε καὶ πολυπειρίᾳ κεκοσμημένος, προότιμι καὶ σωφροσύνη καὶ συνέσει πολλῇ καλλυνόμενος, καὶ ἐνὶ λόγῳ ταῖς ἀποχωρῶσαις ἀρεταῖς συγκεκορημένος, ὅσαι τὸν ἀμεμπτον ἀρχιεροπρεπῆ καὶ ποιμαντικὸν χαρακτηρίζουσι βίον, καὶ διὰ τῶν ὁποίων οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι διὰ τῆς θείας πρὸ πάντων χειραγωγίας καὶ ἀντιλήψεως θέλει ἀρχιερατεύσει καλῶς εἰς τὴν Ἐπαρχίαν ταύτην, ὁδηγῶν ἡμᾶς εἰς τὰ σωτήρια ἔργα καὶ εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῆς αἰωνίου | μακαριότητος, οὐχὶ μόνον μὲ τὰς πατρικὰς αὐτοῦ συμβουλὰς καὶ νοουθεσίας, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ παράδειγμα τῆς ἀμέμπου αὐτοῦ διαγωγῆς, κατὰ τὸ Ἱερόν τῆς Ἀρχιερωσύνης ἐπάγγελμα. Ὅθεν | κατὰ τὴν Ἱεράν τῆς Ἐκκλησίας τάξιν καὶ κανονικὴν διατύπωσιν τῇ ἐπικλήσει καὶ χάριτι τοῦ Παναγίου καὶ τελευταρχικοῦ πνεύματος Μητροπολίτην ἀνεδέξαμεν τὴν αὐτοῦ Ἱερότητα | τῆς Ἁγιωτάτης ταύτης Μητροπόλεως Κρήτης, καὶ πνευματικὸν προστάτην καὶ ποιμένα πάντων ἡμῶν γνήσιον, κανονικόν, καὶ νόμιμον. Διὸ καὶ γράφοντες συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς | Ἱερωτάτων Ἀρχιερέων καὶ ὑπεριμῶν, τῶν ἐν ἀγίῳ πνεύματι λίαν ἀγαπητῶν καὶ περιποθῆτων ἡμῖν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, εὐχόμεθα καὶ εὐλογοῦμεν πάντας ἡμᾶς πατρικῶς, | τοὺς ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ ταύτῃ χριστιανοὺς Ἱερωμένους καὶ λαϊκοὺς, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, νέους καὶ γέροντας, μικροὺς καὶ μεγάλους, ἐκάστης τάξεως καὶ βαθμοῦ, καὶ ἐντελλόμεθα καὶ πα | ραγγέλλομεν, ὅπως τὸν εἰρημένον Ἱερώτατον Μητροπολίτην Κρήτης, ὑπέρομιον καὶ ἔξαρχον Εὐρώπης, ἀγαπητὸν ἡμῶν ἐν Χ(ριστ)ῶ ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργὸν κὺρ Ἰωαννίκιον, γνωρίζετε τὸ ἄ | πό τοῦδε γνήσιον καὶ κανονικόν Ἀρχιερέα ἡμῶν, καὶ Κυρίαρχον τῆς Ἐπαρχίας ταύτης, Εὐαγγελικὸν ποιμένα τοῦ ἐν αὐτῇ λογικοῦ ποιμνίου, καὶ πατέρα πνευματικῶν ἀπάντων ἡμῶν, | καὶ κηδεμόνα καὶ φροντιστὴν τῆς ψυχικῆς ἡμῶν σωτηρίας, δεσπότην τε καὶ Ἐξουσιαστικὴν τῆς Μητροπόλεως ταύτης μετὰ πάντων τῶν κτημάτων καὶ πραγμάτων αὐτῆς κινήτων τε | καὶ ἀκινήτων, καὶ μνημονεύετε τοῦ κανονικοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, ὡς νενόμισται, ἐν ἀπάσαις ταῖς Ἱεραῖς Τελεταῖς καὶ ἀπολυθιαῖς ἐρχόμενόν τε μετ' ὀλίγον πρὸς κοινὴν ἡμῶν ἄ | πόλυσιν καὶ πνευματικὴν ἐπίσκεψιν, ὑποδεχθῆτε μετὰ πάσης τιμῆς καὶ

φιλοφροσύνης καὶ δεξιώσεως, ὡς γνήσιον Ἀρχιερέα ὑμῶν, μέλλοντα εὐλογεῖν ὑμᾶς καὶ ἀγιάζειν, καὶ ἐκ | τελεῖν ἅπαντα τὰ ἀρχιερατικά ὑ-
 πουργήματα, κατὰ τὴν περίληψιν τῆς Πράξεως αὐτοῦ. Οὐ μὴν δ' ἄλλὰ
 καὶ παρέχητε τῇ Ἱερότητί του καὶ διδώτε πάντα τὰ ἀνήκοντα αὐτῷ | τῷ
 ἀρχιερατικά εἰσοδήματα καὶ δικαιώματα, καὶ συντρέχητε βοηθοῦντες τῇ
 Ἱερότητί του λόγῳ τε καὶ ἔργῳ ἐν πάσῃ ἀνάγκῃ αὐτοῦ, ἐπὶ τῷ δυνη-
 θῆναι ἀπαντῆσαι καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην αὐτοῦ τὰ ἐπικείμενα αὐτῷ βάρη
 καὶ χρεὴ ἀυλικά τε καὶ ἴδια, καὶ οὕτω ποιμαίνειν ὑμᾶς μεθ' ἡσυχίας
 καὶ ἀνέσεως, εὐχόμενος ἀδιαλείπτως ὑπὲρ | πάντων ὑμῶν, οὗ τὰς
 δεήσεις ἐκδεχόμενος ὁ φιλάνθρωπος Κύριος, ἀντικαταπέμψει ὑμῖν
 πλοῦσια τὰ ἐλέη αὐτοῦ ἐκ τῶν ἀκενώτων αὐτοῦ θησαυρῶν, καὶ τὴν |
 εὐλογία τοῦ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, αὐξάνων καὶ πληθύνων
 τὰ κτήματα καὶ ὑπάρχοντα ὑμῶν, καὶ εὐλογεῖν τοὺς κόπους καὶ
 τὰ ἔργα τῶν χειρῶν ὑμῶν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ ῥηθεὶς Ἀρχιερεὺς ὑμῶν
 μέλλει νὰ διατρίψῃ ἐνταῦθα ὀλίγον τινὰ καιρὸν ἄχρις οὗ ἐτοιμασθεὶς
 ἔλθῃ εἰς τὰ αὐτόσε, διορίζει ἐπιτρόπους αὐτοῦ τὸν Θεοφιλέ | σταιον
 Ἐπίσκοπον Ἀρκαδίας ἀγαπητὸν ἡμῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφὸν κυρὸν Γρη-
 γόριον¹, καὶ τὸν δούλοισιν Ἀρχιμανδρίτην τοῦ Παναγίου Τάφου κυρὸν
 Ἡσαΐαν, | εἰς τὸ νὰ ἐπισκέπτονται τὴν Ἐπαρχίαν αὐτοῦ ταύτην, καὶ
 ἐπιστατῶσιν εἰς τὰς ἐμπιπούσας | αὐτοῦ ὑποθέσεις, περιλαμβάνοντες
 διὰ καθαροῦ καταστίχου καὶ τὰ ἐμπίπτοντα ἀρχιερατικά αὐτοῦ δικαιώ-
 ματα. Ὅθεν γινώσκοντες τοὺς ἀνωτέρω ἐπιτρόπους τῆς | ἀρχιερωσύ-
 νης του, τιμᾶτε καὶ ἀγαπᾶτε αὐτούς, παρέχοντες εἰς χεῖρας αὐτῶν ἀ-
 νελλιπῶς πάντα τὰ ἐμπίπτοντα ἀρχιερατικά εἰσοδήματα, ἕως οὗ δοῦς
 πέρας | εἰς τὰς ὑποθέσεις του καὶ ὁ γνήσιος ὑμῶν Κυρίαρχος, κινήσας
 ἔλθῃ σὺν θεῷ, καὶ ἀπολαύσῃ πάντας ὑμᾶς κατὰ τὸν ἐγκάρδιον αὐτοῦ
 πόθον, καὶ συνεφρανθῆτε ἀλλήλοις | ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἰῶ Κυρίῳ ἡ-
 μῶν, οὗ ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος, σὺν τῇ παρ' ἡμῶν εὐχῇ καὶ
 εὐλογίᾳ, εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

αωνζω'

Ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ Ἰνδικτιῶνος ΙΔ'

† Ὁ Ἐφέσου Παῖσιος	† Ὁ Δέρκων Γεράσιμος
† Ὁ Ἡρακλείας Πανάρετος	† Ὁ Πρ [Διδειμοτείχου Μελέτιος
† Ὁ Κυζίκου Ἰωακείμ	† Ὁ . . . . Διονύσιος
† Ὁ Νικομηδείας Διονύσιος	† Ὁ Τυρνόβου Νεόφυτος
† Ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος	† Ὁ Μελενίκου Διονύσιος

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

¹) Κύριλλος Ζ (1855 - 1860), Μ. Γ ε δ ε ω ν, Πατριαρχικοί Πίνακες, σ 699.
 Τὸ σπουδαιότερον γεγονός τῆς Πατριαρχείας του ὑπῆρξεν ἡ σύγκλησις ἔθνοσου-

νελεύσεως από αντιπροσώπους των έπαρχιών του οικουμενικού θρόνου προς σύνταξιν κανονισμών άφορώντων εις την διοίκησιν της Έκκλησίας.

²⁾ Διονύσιος ο Βυζάντιος, ό από Πρεσλάβας, μητροπολίτης Κρήτης (1850 - 1859). Βλ. Ν. Τωμαδάκη, Ειδήσεις και Έγγραφα της Έκκλησίας της Κρήτης επί Τουρκοκρατίας, ΕΕΒΣ, Γ' (1933), σ. 207. 'Ο Στέφανος Νικολοΐδης έκφράζεται ευμενώς περί του Διονυσίου, «όστις κοντά εις τὰ καλά όπου έξαμε έβαλε και την καμπάνα εις την Μητρόπολιν» ('Αγιος Μηνάς). Βλ. Μ. Παρλαμά, 'Ιστορικά και Βιογραφικά Σημειώματα του Στεφ. Νικολαΐδου, Κρητ. Χρον. τ Γ' (1949), σ. 316. «1852, Μαΐου 12, τó Σάββατον εις τόν έσπερινόν της Πεντηκοστής έπρωτοπαΐχθη ή καμπάνα δι' ένεργείας του φιλοκρήτου Διονυσίου, ώς και τó άνωτέρω σήμαντρον, άφου κατά πρώτον διέτοξε και έπαιζον ένα μάσκουλο σιδηρένιο εις τó ξύλον του νάρθηκος, δια να συνηθίζου οι όθωμανοι βαθμηδόν τούς κτύπους' ύπό τοιαύτην προφύλοξιν τούς προκατήχησεν», αυτ., σ. 314. «1856, την τρίτην της Λαμπρής άνεχώρησεν ό Διονύσιος Μητροπ. εις Κωνσταντινούπολιν και κατατρεχθείς χειροτονήθη ύστερον, την 28 Αύγουστου, Πρόεδρος Πόνας», αυτ. σ. 316.

³⁾ 'Ιωαννίκιος Ζαγορίσιος, ό από 'Ιωαννίνων, μητροπολίτης Κρήτης (1856 - 1858) Περί αυτου βλ. Ν. Τωμαδάκη, ένθ' άνωτ., σ. 207. 'Η περι αυτου κρίσις των συγχρόνων του υπήρξεν γενικώς δυσμενής, λόγω Ιδια της έχθρινης στάσεώς του έναντι του κινήματος Μαυρογένη, οτε υπέγραψε την άποκήρυξιν της 11ης Μαΐου 1858· βλ. Β. Ψιλάκη, 'Ιστορία Κρήτης, Χανιά 1909, Γ', σσ. 826 - 27.

⁴⁾ Γρηγόριος, 'Επίσκοπος 'Αρκαδίας, προηγούμενος της μονής 'Απανωσήφ. 'Αναφέρεται εις έγγραφον του 1855· βλ. Ν. Τωμαδάκη, "Έλεγχος των έν Κρήτη άρχιερατευσάντων επί Τουρκοκρατίας (1645 - 1898), ΕΕΚΣ, Γ' (1940), σ. 137. Εις την μονήν του 'Επανωσήφ υπάρχουν άμφια του Γρηγορίου. «Μέγα και μικρόν ώμοφόριον με πόλους και σιαυρούς κενητούς χειροποιήτους φέρει την χρονολογίαν 1864 και τó όνομά του 'Αρκαδίας Γρηγόριος». Βλ. 'Εμμ. Πετρακή, 'Ο 'Αγιος Γεώργιος ό 'Απανωσήφης, Κρητ. Χρονικά Ι' (1956), σ. 94. «1877, 'Ιουνίου 25, Σάββατον, άπεβίωσεν ό 'Αρκαδίας Γρηγόριος έκ τετραήμερου όξείας νόσου, ταφείς έν τῷ ναῶ του 'Αγίου Ματθαίου, άρχιερωτεύσας 22 έτη και 2 μήνας. 'Η περιουσία του άνήλθεν εις 6 χιλ. λιρών, άλλ' έκλάπη ή ήμίσεια, διενεμήθη δέ εις τρεις μερίδας κατά κανονισμόν. 'Απέθανεν πηρών». Βλ. Μ. Παρλαμά, ένθ' άνωτ., σ. 328.

2

'Επιστολή πατριαρχική του Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κυρίλου προς τόν Μητροπολίτην Κρήτης Διονύσιον και τούς Δημωγέροντας, δι' ής ανατίθεται αυτοίς ή εξέτασις των κληρονομικών διαφορών 'Ηλία τινός προς τина συγγενή αυτου 'Ιωάννην, συνιστάται δέ ή δικαία των διαφορών τυύτων ρύθμισις. ('Ιούλιος 1859).

ΑΔΗ, ΠΕ, άριθ. χειρ. 2. 'Επί της πρώτης σελίδος λεπτού διφύλλου χάρτου διαστάσεων 0,22 Χ 0,355 μ. 'Επί της τετάρτης σελίδος, έχούσης έντο-

μὴν πρὸς σχηματισμὸν σακέλλου, ἢ ἐπιγραφή «† Τῷ Ἱερωτάτῳ Μητροπολίτῃ Κρήτης ὑπερίτῳ καὶ ἐξάρχῳ Ἐθρώπης, ἐν Ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν Μειριότητος κύρ Διονυσίῳ, καὶ τοῖς Τιμιωτάτοις Δημογέρονσι τῆς Ἐπαρχίας ταύτης, τέκνοις ἐν Χ(ριστῷ) ἡμῶν ἀγαπητοῖς». Κατὰ τὴν ἄνω δεξιὰν γωνίαν: ἀριθ. 545 1859 Ἰουλ. κ', Πατριαρχικὴ Ἐπιστολή, καὶ περὶ τὸ κέντρον δι' ὑποκυάνου μελάνης, διὰ χεῖρὸς τοῦ Μητροπολίτου Διονυσίου: τῆ 30 Ἰουλίου 59. Κατάστασις διατηρήσεως καλή.

† Κύριλλος ἐλέῳ θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

† Ἱερωτάτε Μητροπολίτα Κρήτης καὶ ἐξαρχε Ἐθρώπης, ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητέ | ἀδελφε καὶ συλλειτουργε τῆς ἡμῶν Μειριότητος κύρ Διονυσίε', καὶ Τιμιώτατοι Δημογέροντες τῆς | Ἐπαρχίας ταύτης, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητά· χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εὐχρῆνη παρὰ θεοῦ. Ὁ | ἐκ τοῦ αὐτόθεν Μαραπέλου' (sic) Νέου χωρίου' ὁρμώμενος Συμεὼν Ἡλία ἀννήγη πρὸς ἡμᾶς προσ | κλαιόμενος, ὅτι ὁ πάππος αὐτοῦ Ἰωάννης, ἔχων ἱκανὴν τινα κτηματικὴν περιουσίαν, ἔλαι | ὀδενδρα δηλονότι, ἀμπελῶνας, χωράφια καὶ οἰκίας, πρὸ ἱκανῶν χρόνων ἀποθανόντων | ἄκλῃρος ἀφῆκεν αὐτὰ εἰς τοὺς ἐφεξῆς τρεῖς ἀδελφούς του τοὺς μόνους γνησίους κληρονόμους, τὸν Ἀντώνι | ον, τὸν Μανώλη, καὶ τὸν δηθέντα πατέρα αὐτοῦ Συμεὼν' ἀφ' οὗ δὲ ἐκληρονόμησε τότε ταῦτα τὰ | κτήματα ἀποκλειστικῶς μόνος ὁ Ἀντώνιος, ἐπομένως δὲ μετὰ τὴν ἀποβίωσιν καὶ αὐτοῦ, ἀκλή | ρου ὄντος, ὁ Μανώλης, ἀποκλείσας καθ' ὀλοκληρίαν τὸν Συμεὼν πατέρα του οὐ μόνον τῆς πα | τρικῆς περιουσίας, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀντωνίου, ἥδη μετὰ τὴν ἀποβίωσιν καὶ αὐτοῦ δέον | ἢ περιουσία αὐτῆ νὰ περιέλθῃ κληρονομικῶς εἰς τὸν υἱὸν ἐκεῖνου Ἰωάννην, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν Ἡλί! | αν ἐξ ἡμισείας, οἰκειοποιεῖται παρ' αὐτοῦ ἅπασαν πέραν παντὸς νομίμου καὶ δικαίου. Ταῦτα ἂ | νενεγκῶν μετὰ προσκλαύσεων ὁ ὄνηεις Ἡλίας ἐξητήσῃτο ἐνθέρμως τὴν ἡμετέραν ἐκκλησία | στικὴν ἀντίληψιν. Γράφοντες ὄθεν διὰ τῆς παρούσης πατριαρχικῆς ἡμῶν Ἐπιστολῆς προτρεπὸ | μεθα πατρικῶς, καὶ ἐντελλόμεθα ἐκκλησιαστικῶς τῇ σῆ Ἱερότητι, καὶ ὑμῖν τοῖς Τιμιωτάτοις | Δημογέρονσιν, ὅπως, ἅμα τῷ λαβεῖν αὐτὴν μετακαλεσάμενοι τὸν διαληφθέντα Ἰωάννην ἐπὶ | παρουσίᾳ τοῦ μνησθέντος Ἡλία, ἐξετάσῃτε ἐπ' ἀκριβείας τὴν περὶ ὧν ὁ λόγος κληρονομικῶν δι | καίων διαφορὰν αὐτοῦ, ἀνίσως ὑπάρχῃ τῷ [ ], ἀκολούθως δὲ [ ] εὐθὺνδικαίως | καὶ ἀμερολήπτως τὰ μεταξὺ αὐτῶν δίκαια, ἵνα μένωσι εἰς τὸ λοιπὸν ἀνενόχλητοι καὶ ἀκατα | ζήτητοι παρ' ἀλλήλων ὡς πρὸς ταύτην τὴν ὑπόθεσιν. Οὕτω ποιήσατε προθύμως καὶ εὐπειθῶς, | ὡς γράφοντες προτρεπόμεθα πατρικῶς, καὶ ἐντελλόμεθα ὑμῖν ἐκκλησιαστι-

κῶς. Ἡ | δὲ τοῦ θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μεθ' ἡμῶν.
 ,αωνθῶ' Ἰουλίου κ' |

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χ(ριστ)ῶ ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1) Διονύσιος Χαριτωνίδης, ἐξ Ἀδριανουπόλεως, μητροπολίτης Κρήτης (1858 - 1868), ὁ μετέπειτα Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης (1887 - 1899). Περί αὐτοῦ βλ. Ν. Τωμᾶδάκη. ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 208 Ὁ Β. Ψιλᾶκης ψέγει τὴν πολιτείαν τοῦ Διονυσίου. Βλ. Ἱστορίαν Κρήτης, Γ' σ. 850. Εἰδήσεις τινὸς περὶ αὐτοῦ μᾶς παρέχει ὁ Στ. Νικολαΐδης εἰς τὰ «Σημειώματα» του Οὔτω, «1858, Ἰουλίου 18 Ἐχειροτονήθη διάδοχος Μητροπολίτης τοῦ Ἰωαννικίου ὁ Διονύσιος Ἀδριανουπολίτης ἀπὸ Μέγας Πρωτοσύγκελλος καὶ τὴν 29 Αὐγούστου ἀνεγνώσθησαν ἐδῶ τῆς εἰδήσεως τὰ γράμ[ματα]», Μ. Παρλαμᾶ, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 318, «27 ἰδίου Δευτέρα, ἦλθε νέος Μητροπολίτης, ὁ Διονύσιος, ἀπὸ Κωνσταντινουπόλιν...», αὐτ., σ. 318. Σημαντικὸν γεγονός διὰ τὸ Ἡράκλειον ὑπῆρξεν ἡ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Διονυσίου θεμελίωσις τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μηνα «Μαρτίου 21, Τετάρτη τοῦ Μ. Κανόνος. Ἐγένετο ἡ ἀρχὴ τῶν θεμελίων καὶ τὴν 25 ἰδίου Κυριακῆς ε' τῶν νησιεῶν, ἐτέθη ὁ θεμέλιος λίθος μεθ' ὅλης τῆς λαμπρότητος παρὰ τοῦ Διονυσίου Κρήτης τοῦ Ἀνδριανουπολίτου. Ἀρχιτέκτων δὲ αὐτῆς ὁ Ἀθανάσιος Μούσης ἐκ Ταταούλων», αὐτόθι, σ. 320. Ὁ Διονύσιος παρέμεινεν ἐπὶ διετίαν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς συνοδικῶς (9 Μαρτίου 1864 - 1 Μαρτίου 1866), αὐτόθι, σσ. 321 καὶ 323.

2) Μιραμπέλλου. Ὀνομασία φρουρίου (Castel Mirabello) κτισθέντος ὑπὸ τῶν Γενοατῶν, πλησίον τοῦ σημερινοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ἐκ τοῦ φρουρίου ἔλαβε τὸ ὄνομα ὀλόκληρος ἡ ἐπαρχία. Βλ. Στυλιανοῦ Φιτοράκη, Τὸ φρούριον Μιραμπέλλου καὶ ὁ Ἅγιος Νικόλαος, ΕΕΚΣ, Β' (1939), σσ. 100 - 108, καὶ ἰδία σελ. 107.

3) Νέον χωρίον καὶ Νεοχώριον Μιραμπέλλου. Ἡ σημερινὴ Νεάπολις, καλουμένη μέχρι τοῦ 1969 καὶ Καινούργιον Χωρίον ἢ Καινὸν χωρίον τῶν Καρῶν. Περί αὐτοῦ βλ. Χριστιανικὴ Κρήτη, ἔτος Α' (1912), σ. 364.

3

*Ἐπιστολὴ ἐκκλησιαστικὴ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κυρίλλου πρὸς τοὺς Δημογέροντας, Προκρίτους καὶ τὸ χριστιανικὸν πλήρωμα τῆς πόλεως Ἡρακλείου σχετικὴ μετὰ τὴν μὴ ἀποδοχὴν ἐκ μέρους τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου τῆς παραίτησεως τοῦ Μητροπολίτου Κρήτης Διονυσίου (Φεβρουάριος 1860).

ΑΔΗ, ΠΕ, ἀριθμ. χειρ. 3. Ἐπὶ διφύλλου διαστάσεων 0,22 × 0,355 μ. Τὸ κείμενον συνεχίζεται καὶ ἐπὶ τῆς ἄνω πορυφῆς τῆς δευτέρας σελίδος. Ἐπὶ τοῦ πρὸς φακέλλωσιν τμήματος: «*Τοῖς Τιμιωτάτοις Δημογέρονσι καὶ Προκρίτοις καὶ λοιποῖς εὐλογημένοις χριστιανοῖς κατοικοῖς τῆς πόλεως Ἡρακλείου τῆς Νήσου καὶ ἐπαρχίας Κρήτης ἱεκνοις ἐν (υ)ρῶ ἡμῶν ἀγαπητοῖς*». Πατριαρχικὴ σφραγὶς ἐπὶ ἐρυθροῦ ἰσπανικοῦ κηροῦ ἀποκεκομμένη

κατὰ τὰ δύο τρίτα. Ὑπεράνω τῆς σφραγίδος: ἐλήφθη 22 φεβρουαρίου, 60 ἀπεστάλη) 9 Μαρίου. Κατάστασις διατηρήσεως καλή.

Κύριλλος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης

† Τιμιώτατοι Δημογέροντες καὶ Πρόκριτοι καὶ λοιποὶ ἐδλογημένοι χρι | στιανοὶ κάτοικοι τῆς πόλεως Ἡρακλείου τῆς Νήσου καὶ ἐπαρχίας Κρήτης, | τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητά· χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εὐλόγη παρὰ Θεοῦ, | παρ' ἡμῶν δὲ εὐχή, εὐλογία καὶ συγχώρησις. Εὐμενῶς ἐλάβομεν τὴν σιταλεῖσαν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν κοινὴν ἐνυπόγραφον καὶ ἐνοφράγιστον ὑμῶν | ἀναφορὰν¹, καὶ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως αὐτῆς ἐπὶ κοινῇ συνοδικῇ ἀκροάσει | ἡμῶν τε καὶ τῆς περὶ ἡμᾶς Ἱεροῦ Συνόδου μετ' εὐχαριστήσεως ἀκρας | καὶ πνευματικῆς θυμηδίας ἐγνωμεν τὴν διατρεφομένην εὐγνώμονα ἃ | φοσίωσιν καὶ εὐλαβητικὴν ἐπίκλισιν καὶ ἀγάπην ἐκ μέρους ἀπάντων ἡμῶν | πρὸς τὸν γνήσιον καὶ κανονικὸν ὑμῶν ποιμένα καὶ πνευματικὸν προ | στάτην Ἱερώτατον Μητροπολίτην Κρήτης, ὑπέρτιμον καὶ ἑξαρχον Εὐρώπης | ἀγαπητὸν ἡμῶν ἐν Χ(ριστῷ) ἁδελφὸν καὶ συλλειτουργὸν κὺρ Διονύσιον, ὡς ἐνά | ρετον καὶ ἀρχιεροπρεπῆ καὶ ἀπὸ τῆς αὐτόθι ἀφίξεώς του ἔργω τε καὶ λόγῳ | συντελοῦντα ὑπὲρ τῶν ψυχικῶς ὑμῖν συντινόντων, καὶ ζῆλον οὐ τὸν τυχόν | τα ἅπ' ἀρχῆς ἐνδεικνύμενον ὑπὲρ τῶν πνευματικῶν ὑμῶν ὑποθέσεων, | καὶ ἀγαθὸν ὄντα ποιμένα, καὶ ἱκανοῦς κεκοσμημένον προτερορήμασιν, | αἵτινα καὶ ἡ ἁγία τοῦ Χ(ριστοῦ) Ἐκκλησία ἐπαξίως ἐκτιμῶσα διασφύζει ἀρχῆθεν | δικαίαν ὑπόληψιν καὶ εὐνοὴν διάθεσιν πρὸς τὴν Ἱερότητά του. Ὅθεν | καὶ εὐαρεσηθέντες λίαν ἐπὶ ταῖς τοιαύταις ἐνδείξεσιν υἱικῶν αἰσθημάτων πρὸς | τὸν γνήσιον τοῦτον Ποιμενάρχην ὑμῶν, δι' ὧν ἐκφράζοντες τὴν ζωηρὰν | ὑμῶν ἐπιθυμίαν περὶ τῆς εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην διαμονῆν του, ἐξαιτεῖτε | θεομῶς τὴν Ἐκκλησίαν, ὅπως μὴ γένηται δεκτὴ ἡ περὶ παραιτήσεως τῆς | Ἱερότητός του πρότασις, ἐπηνέσαμεν συνοδικῶς τὰ χριστιανικὰ ὑμῶν | φρονήματα, καὶ ταῖς ἀπὸ βάνθους ψυχῆς πατρικαῖς ἡμῶν εὐχαῖς καὶ εὐ | λογίαις κατεσιτέψαμεν. Γράφομεν δὲ εἰς ἀπάντησιν καὶ διὰ τῆς παρούσης | Ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ἐπιστολῆς, ἐκδηλοῦμεν πᾶσιν ὑμῖν, ὅτι ἡ Ἐκκλη | σία ἂν καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ δώσῃ παντελῶς ἀκρόασιν εἰς τὴν αἴτησιν τῆς Ἱε | ρότητός του, ἥδη ὅτε ἐκ τῆς κοινῆς ὑμῶν ἀναφορᾶς βλέπει τὴν μεγίστην | ὑμῶν εὐχαριστήσιν ὑπὲρ τοῦ Ἀρχιερέως ὑμῶν, ἔτι μᾶλλον ἐφιεμένην συμ | φώνως ὑμῖν τῆς διατηρήσεως αὐτοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ, ἐγράψαμεν αὐτῷ ἵνα διαμένη ἐφρησυχάζων καὶ καταγινόμενος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀρ | χιερατικῶν αὐτοῦ καθηκόντων, καὶ φροντίζων διὰ τοῦ οὐπερ ἀνεδέξατο | ἀπ' ἀρχῆς ζῆλον θεοφιλοῦς περὶ τῆς ἁρδην

ἐξαλείψεως τοῦ φθοροποιοῦ μίᾳ | ματος τοῦ προσηλυτισμοῦ². Καί
 συμβουλευόμεν συγχρόνως ὑμῖν, ὅπως, | σύμφωνα τοῖς οἷς διετρανώ-
 σατε ἄχρι τοῦδε αἰσθημασιν ὑπὲρ τοῦ Ἄρ | χερῶς ὑμῶν τούτου, πα-
 ρέχητε καὶ τοῦ λοιποῦ δείγματα υἱικῆς | ἀγάπης καὶ σεβασμοῦ, καὶ
 χριστιανικῆς ἀφοσιώσεως, ἐνδεικνύμενοι ταῦ | τα καὶ πραγματικώτε-
 ρον δι' ἔργων δηλωτικῶν τῆς τοιαύτης ἐλλειροῦς | καὶ εὐγνωμο-
 νῶν διαθέσεως πρὸς τὴν αὐτοῦ Ἱερότητα, ὅστις οὐχ | ἦτιον εὐγνωμο-
 νῶν πρὸς ὑμᾶς ἀπέναντι τῶν πραγματικῶν ἐνδείξεων | φιλοτίμοιο ὑμῶν
 γνώμης καὶ χριστιανικῆς προθυμίας, θέλει πολλαπλασιά | σει τὴν πρὸς
 ὑμᾶς πατρικὴν αὐτοῦ ἀγάπην καὶ καταβάλλει πλείονα ζῆλον | ὑπὲρ τῶν
 πνευματικῶν καὶ ἄλλων παντοειδῶν ὑμῶν συμφερόντων καὶ | υποθέ-
 σεων, ποιμαίνων ὑμᾶς καὶ εὐχόμενος ἀδιαλείπτως ὑ | πὲρ πάντων ἡμῶν
 ἢ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος οὖν τῆ | παρ' ἡμῶν εὐχῆ
 καὶ εὐλογία εἴη πᾶσιν ὑμῖν. ,αὐξ' Φεβρουαρίου κ' |
 † Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χ(ριστι)ῶ εὐχέτης

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹) Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἀναφορὰ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως Ἡρακλείου πρὸς ἀποτροπὴν τῆς παραιτήσεως τοῦ μητροπολίτου Διονυσίου ἔχει δημοσιευθῆ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Λάμπης καὶ Σφακίων Εὐμενίου Φανουράκη, Ἀνεκδοτα Ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας, Κρητικὰ Χρονικά Γ' (1952), σσ. 283 · 289, ἀριθμ. ἐγγρ. 109.

²) Ἐν Κρήτῃ καὶ δὴ ἐν Χανίοις κατεβλήθη προσπάθεια προσηλυτισμοῦ τῶν ὀρθοδόξων εἰς τὸν καθολικισμόν παρὰ τινος καθολικοῦ ἱερέως, τυγχάνοντος τῆς προστασίας τοῦ Γάλλου προξένου. Οὗτος ἐξήτει μόνον τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Πάπα ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. ὑποσχόμενος τὴν ἐν παντί συμπαράστασιν τῆς Γαλλίας. Βλ. Β. Ψιλᾶκη, ἐνθ' ἄνωτ, σσ 846 · 847 καὶ Ν. Τωμαδάκη, ἐνθ' ἄνωτ, σ. 208, ἰδίᾳ δὲ Ἐμμ. Ζαμπετάκη, Προσπάθεια προσηλυτισμοῦ τῶν Κρητῶν εἰς τὸν καθολικισμόν κατὰ τὸν ΙΘ αἰ., Κρητικὰ Χρονικά, ΙΑ' (1957), σ. 211. Ὁ Διονύσιος ἐθεωρήθη ὡς ἀφορμὴ καὶ αἰτία τοῦ ἐθνοφθόρου τούτου κινήματος καὶ ὅτι ἔδειξεν ἀδιαφορίαν, «ἐνῶ ὁμολογοῦμεν—γράφουν οἱ κάτοικοι τοῦ Ἡρακλείου πρὸς τὸν Πατριάρχην—ὅτι ἡ Πανιερότης του, ὡς καλὸς ποιμὴν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τιθέμενος ὑπὲρ τῶν λογικῶν αὐτοῦ προβάτων, ἅμα τῷ δυσαρῆστῳ ἀκούσματι τούτῳ ἐκ Χανίων, χωρὶς οὐδὲ στιγμὴ νὰ παρέλθῃ καὶ χειμῶνος καὶ ὀδοπορίας καὶ κόπου καταφρονήσας ἔτρεξεν, ὅπου τὸ κακὸν καὶ φθοροποιὸν μίasma εἶχεν ἀρχίσει καὶ κατέβαλε πᾶν τὸ ἐνὸν αὐτῷ πρὸς περιστολὴν τούτου...» βλ. Εὐμενίου Φανουράκη, ἐνθ' ἄνωτ, σ. 285.

Τὴν διὰ παντὸς μέσου ἱκανοποίησιν τοῦ Διονυσίου συνιστᾷ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ ἐκεῖ εὐρισκόμενος πληρεξούσιος τῆς Κρήτης Στέφανος Νικολαΐδης (ἀνεκδότος ἐπιστολὴ τῆς 5 Μαρτίου 1860, Α.Δ.Η.).

³) Ἐξ ἀνεκδότων ἐγγράφων συνάγομεν ὅτι καὶ εἰς Ἡράκλειον διενεργήθη προσηλυτισμός. (Α.Δ.Η., ἔγγραφα ἀντιπροσώπων τῶν Χανίων τῆς 29 Φεβρουαρίου 1860 πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ Τμήματος Ἡρακλείου, τῶν ἀντιπροσώπων

τῶν ἐπαρχιῶν Χανίων καὶ Ρεθύμνης τῆς 22 Ἀπριλίου 1860 πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν ἐπαρχιῶν Πεδιάδου, Μαλεβιζίου, πρὸς τοὺς Δημογέροντας Ἡρακλείου κ.λ.π.).

4

Ἐπιστολὴ πατριαρχικὴ καὶ συνοδικὴ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κυρίλλου πρὸς τοὺς Δημογέροντας καὶ Ἀντιπροσώπους τῆς πόλεως Ἡρακλείου, δι' ἧς ἀγγέλλεται ἡ λήψις τῶν διὰ τὴν μεταίωσιν τῆς παραιτήσεως τοῦ Μητροπολίτου Διονυσίου εὐχαριστηρίων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἔμμονὴ τούτου εἰς τὴν περὶ παραιτήσεως ἀπόφασιν. Συνιστῶνται αἱ σχετικαὶ πρὸς ἀποτροπὴν ταύτης ἐνέργειαι. (Μάρτιος 1860).

ΑΔΗ, ΠΕ, ἀριθμ. χειρ. 4. Ἐπὶ διφύλλου λεπτοῦ χάρτου διαστάσεων $0,22 \times 0,355$ μ, Αἱ ὑπογραφαὶ συνεχίζονται καὶ ἐπὶ τῆς ὀπιοθίας ὄψεως τοῦ φύλλου. Ἐπὶ αὐτῆς πρὸς φακέλλωσιν τμήματος: «*Ἐπι τοῖς τιμιωτάτοις Δημογέρονται καὶ Ἀντιπροσώποις τῆς πόλεως Ἡρακλείου | τῆς Νήσου καὶ ἐπαρχίας Κρήτης, τέκνοις ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητοῖς*». Σφραγίς μὴ ἀποτυπωθεῖσα καλῶς, ἐπὶ ἐρυθροῦ ἰσπανικοῦ κηροῦ, συγκρατοῦντος τεμάχιον ἐπιμήκους ταινίας μετὰ τῆς ἐνδείξεως: *ἐλήφθη τῆ 29 Μαρτίου 60 | [ ] πατριαρχικοῦ ἐξάρχου [ ]*. Ἐπὶ τῆς δευτέρας σελίδος: *κατεστρώθη | ὑπ' ἀρ. 97. Κατάστασις διατηρήσεως καλὴ*.

Κύριλλος ἐλέω θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης

Ἐπι τιμιωτάτοις Δημογέρονται καὶ Ἀντιπρόσωποι τῆς πόλεως Ἡρακλείου τῆς Νήσου καὶ ἐπαρχίας Κρήτης, τέκνοι ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητά χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εὐλόγησιν παρὰ | Θεοῦ. Τὸ ἀπὸ θῆς τρέχοντος σταλὲν πρὸς ἡμᾶς νίκων ὑμῶν Γράμμα ἀσμένως ἐλάβο | μεν, καὶ εἶδομεν τὰς ὡς ἐκ μέρους τῶν ἐδλογημένων ἐπαρχιωτῶν χριστιανῶν | διαβιβαζομένας πρὸς τὴν ἐκκλησίαν εὐχαριστηρίους ἐκφράσεις ὡς ὑπακούσασαν τὴν | προλαβοῦσαν νίκην ὑμῶν αἴτησιν, καὶ μὴ παραδεχθεῖσαν τὴν περὶ παραιτήσεως πρότασιν | τοῦ γνησίου καὶ κανονικοῦ ὑμῶν Ἀρχιερέως Ἱερωτάτου Μητροπολίτου Κρήτης, ἀγαπητοῦ ἡμῶν | ἐν Χριστῷ ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ καὶ Διονυσίου, ὑπερ τοῦ ὁποίου δὲν λείπετε οὐχ ἤτιον ἐκφρά | ζοντες τὰ εὐνῶματα αἰσθήματα καὶ τὴν εὐλαβητικὴν ὑμῶν ἀφοσίωσιν καὶ χριστιανικὴν διὰ | θεσιν. Ὅθεν καὶ λίαν εὐχαρίστως διατεθέντες καὶ ταῖς συνοδικαῖς ἐδλογίαις καταστέψαντες | τὴν ὑμῶν Τιμιότητα, δὲν λείπομεν καὶ αὐθις διαβεβαιοῦντες ὑμᾶς διὰ τῆς παρουσίας ἡμε | τέρας Πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς ἡμῶν Ἐπιστολῆς, διὲ ἡ ἐκκλησία ἀρχῆθεν δὲν ἐνέκρινε | γὰ

παραδεχθῆ τὴν τοιαύτην πρότασιν τῆς Ἱερότητός του, τοῦτο μὲν ὑμῶν προνοοῦσα | φιλοσιτόργως, τοῦτο δὲ μὴ εὐρίσκουσα αἷτια δυνάμενα ὑπαγορεῦσαι αὐτῆ ὅπως προαχθῆ | εἰς τοιοῦτον μέτρον. Ἄλλ' ἐν τοῦτοις ἐπειδὴ ἡ Ἱερότης του ἀνεκδότως ἐπιμένων εἰς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ | ζητεῖ ἐπιμόνως, ἵνα ἐνδημήσῃ καὶ προφορικὴν παρὰστασιν τῶν αἰτιῶν ἐξ ὧν βιάζεται νὰ | ἐπιμείνῃ εἰς τὴν ἀπόφασίν του ταύτην, ἀπόκειται πλέον εἰς τὴν ὑμῶν Τιμιότητα, οὔτινες καὶ γνωρὶ | ζετε τὴν τοιαύτην τῆς ἐκκλησίας διάθεσιν, ἵνα πράξαντες πᾶν τὸ ἐφ' ὑμῖν, κατορθώσητε με | ταπεῖσαι τὴν Ἱερότητά του εἰς τὸ μεταβαλεῖν γνώμην, καὶ διὰ τῶν δυνατῶν μέσων καὶ πα | ρακλήσεων ἐπιτυχεῖν τῆς ἐπιθυμητῆς ὑμῖν διαμονῆς αὐτοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ, ὡς ἐφίε | ται καὶ βούλεται καὶ ἡ ἁγία τοῦ Χ(ριστοῦ) ἐκκλησία, συμφώνως τῇ ἐφέσει τῆς τε Τιμιότητος ἡμῶν καὶ πάντων | τῶν ἐδλογημένων ἐπαρχιωτῶν χριστιανῶν. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἶη πᾶσιν ὑμῖν. |

,αὐξ' Μαριτίου κβ'

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως	ἐν	Λ(ριστοῦ)ῶ	εὐχέτης	↪
† Ὁ	»	»	»	»
† Ὁ Ἀδριανουπόλεως Κύριλλος	»	»	»	»
† Ὁ Κρήνης (;)	»	»	»	»
† Ὁ Δημητριάδος Δωρόθεος	»	»	»	»
† Ὁ Μελενίκου Διονύσιος	»	»	»	»
† Ὁ Νύσσης Καλλίνικος	»	»	»	»
† Ὁ Θεσσαλονίκης Νεόφυτος (;)	»	»	»	»
† Ὁ . . . . . Σωφρόνιος	»	»	»	»
† Ὁ Ἀρτης Σωφρόνιος	»	»	»	»
† Ὁ	»	»	»	»
† Ὁ	»	»	»	»
† Ὁ Τορνόβου Νεόφυτος (;)	»	»	»	»

5

Ἐντυπος πατριαρχικὴ καὶ συνοδικὴ Ἐπιστολὴ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακείμ πρὸς τὸν Μητροπολίτην Κρήτης Διονύσιον, δι' ἧς γνωστοποιεῖται αὐτῷ ἡ παρὰ τοῦ Σουλτάνου ἐπικύρωσις τοῦ κανονισμοῦ, διὰ τοῦ ὁποῦ βελτιοῦται ἡ θέσις τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν πραγμάτων τῶν χριστιανῶν, ἡ ἔναρξις λειτουργίας τοῦ Μικτοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου καὶ ἡ ρύθμισις τῆς ἀρχιερατικῆς ἐπιχορηγήσεως (Ἰουλίος 1862).

ΑΔΗ, ΠΕ, ἀριθμ. χειρ. δ. Ἐπὶ διφύλλου χάρτου διαστάσεων 0,25×0,365

μ., με χειρογράφους τοὺς δύο πρώτους οἰκίους, τοὺς ἐν τῷ κειμένῳ ἀριθμοῦς καὶ τὸ ἐπίτιλον. Ἐνω ἀριστερά, πλαγίως: ἐλ(ήφθη) τῇ 10 Ἀπριλίου 63 | Ἀριθμ. πρ. 870. Τὸ κείμενον ἐπὶ τοῦ πρώτου φύλλου. Ἐπὶ τοῦ πρὸς φακέλλωσιν τμήματος τῆς τετάρτης σελίδος: «*Ἐν τῷ Ἱερωτάτῳ Μητροπολίτῃ Κρήτης, ὑπερίτῳ καὶ ἐξάρχῳ Ἐθρώπης, ἐν ἀγίῳ [πνεύματι] ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν Μειριότητος κύρ Διονυσίῳ | καὶ τοῖς τιμιωτάτοις Προσοιτοῖς καὶ Προκρίτοις καὶ λοιποῖς ἐβλογημένοις χριστιανοῖς τῆς ἐπαρχίας ταύτης, τέκνοις ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητοῖς*». Ἐπὶ τῆς κάτω παρυφῆς διὰ χειρὸς τοῦ Μητροπολίτου Διονυσίου: τῇ 6 Δεκεμβρίου 62 | τῇ 31 ἀπηνήσαμεν. Σφραγίς ἐφ' ἰσπανικοῦ κηροῦ μετὰ τὸ πατριαρχικὸν οἰκόσημον: δικέφαλον ἀετὸν μετὰ ἄνω στέμμα καὶ κάτω κλείδυς καὶ τὰ ψηφία ΙΩ ΚΜ | ΠΤΡ ΚΣ | 1860. Κατάστασις διατηρήσεως καλή.

† Ἰωακείμ' ἑλέῳ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης |

† Ἱερώτατε Μητροπολίτα Κρήτης ὑπέριτε καὶ ἐξαρχε Ἐθρώπης ἐν ἀγίῳ Πνεύματι | ἀγαπητὴ ἀδελφὴ καὶ συλλειτουργὴ τῆς ἡμῶν Μειριότητος κύρ Διονυσίε, | καὶ τιμιώτατοι Προεσιῶντες καὶ Πρόκριτοι καὶ λοιποὶ ἐβλογημένοι χριστιανοὶ τῶν πόλεων, | κωμοπόλεων καὶ χωριῶν τῆς Ἐπαρχίας ταύτης, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητά, χάρις | εἰς ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ. Καθ' ἣν θεόθεν ἐφ' ἡμᾶς τεταγμένη Κραταῖα Βα | οὐλεία πρὸς τεσσάρων ἡδὴ χρόνων ἔπεδειξάτο ἰδιαιτέραν προνοητικὴν μέριμναν ὑπὲρ τῆς ἐπὶ τὸ | κρεῖττον διαθροῦθμίσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐθνικῶν ἡμῶν πραγμάτων ἀναλόγως τῆς ὁσῆ | μέραι προόδου τῶν φώτων, καὶ συμφώνως ταῖς γενικαῖς τοῦ κράτους βελτιώσεσιν, ἀφοῦ ἠδύοκῃσεν | εὐμενῶς τὴν συγκρότησιν ἐθνικοῦ προσωροῦ Συμβουλίου ἐκ τε Ἀρχιερατικῶν μελῶν καὶ ἐκ λαῖ | κῶν, τῶν μὲν ἀντιπροσωπευόντων τὸν ἱερὸν Κλήρον, τῶν δὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰς | ἐξω ἐπαρχίας τοῦ Κράτους, ἀφ' ὧν κοινῇ ἐκλογῇ τῶν κατοίκων ἀπεστάλησαν, ἐξέδωκε συγχρόνως | χορηγήσασαι καὶ προγράμμα ὑψηλόν, περιληπτικὸν τῶν ὑπ' ὄψιν ληπτέων οὐσιωδῶν ἀντικειμένων, ἐν | οἷς τὸ εἰρημένον προσωροῦν Συμβούλιον συγκείμενον ἐξ ἀνδρῶν, φιλογενεῖα, καὶ ζήλω καὶ πείρῃ | πραγμάτων διακεκριμένων, ἐπὶ διετίαν ἐνησχολήθη ἐν τακτικαῖς συνεδριάσεσι μετὰ οὐσκέρων ἐμ | βριθῶν καὶ περινενοημένης προσοχῆς, ὅπως ἐπὶ πάντων τῶν ὑπὸ τὴν νέαν τακτοποίησιν ὑποβληθῆ | σομένων ἐκκλησιαστικῶν τε καὶ ἐθνικῶν πραγμάτων συμπαρομαρτῇ ἢ διατήρησις τῶν ἱερῶν καὶ κα | ρονικῶν διατάξεων, ἢ εὐκλεία καὶ εὐκοσμία τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν Κλήρου, ἢ καλὴ διακυβέρνησις τῶν ἱερῶν | καὶ ἐθνικῶν καταστημάτων, ἢ ἀνακούφισις τῶν χριστιανῶν διὰ τῆς εὐθυδίκου προστασίας ἐν ἐμπί | πτούσαις περιστάσεσι, καὶ πρὸ πάντων ἢ εὐαρέστησις τῆς ἐπὶ κοινῇ εὐημερίᾳ τῶν ὑπηκόων προνο | ούσης Κραταῖα Βασιλείας. Τὰς ἐθνοφελεῖς

ταύτας βελτιώσεις ὑπ' ὄψιν ἔχον τὸ ἐθνικὸν ἐκεῖνο προ | σωρινὸν Συμ-
 βούλιον ἐν πλήρει ἐπιγνώσει τῆς ὑψηλῆς ἐντολῆς αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ αἰοθη-
 μάτων ζήλου εἰ | λικρινούσ καὶ ἀκαμάτου δομώμενον, περιέλαβε συνε-
 πῶς τῷ ὑψηλῷ προγράμματι ἐκθέμενον ἐν πέντε | κανονισμοῖς, καθο-
 ρίζουσι ταύτας ρητῶς καὶ κεφαλαιωδῶς ἐπὶ παντὸς τῶν τὴν βελίονα
 ταύτην | διαρῶνθμοῖν ἐναπαιτούντων εἴτε ἐκκλησιαστικῶν εἴτε ἐθνικῶν
 ἀντικειμένων. Ἡ δὲ Κραταιὰ Βασιλεία τῇ αὐτῇ ἀπ' ἀρχῆς κηδεμονικῇ
 ἐπιβλέπει ἐμφανισθέντας εἰς τὸ ὑψηλὸν ἀνακτορικὸν ὑποπόδιον, | καὶ
 τῆς Αὐτοκρατορικῆς ἐπικυρώσεως τυχόντας τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος κα-
 νονισμοὺς ἐπιδοκιμάσασα, | διέταξε τέλος τὴν τούτων ἐνέργειαν καὶ
 πραγματοποιήσιν. Ταῦτα δηλοποιούντες τῇ τε Ἀρχιερωσύνη | σου καὶ
 τῇ ὑμῶν τιμιότητι διὰ τῆς παρούσης Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς ἡ-
 μῶν ἐπιστολῆς, καίτοι | ἀπὸ φήμης ἔκπυστα γεγονότα πᾶσι σχεδὸν τοῖς
 ὁμογενέσιν, ἐπιποθοῦσι τέως ἰδεῖν τὰ εὐτυχῆ ἀπο | τελέσματα, ἐπειδὴ,
 ἐφαρμοζομένων ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐνὸς ἐκάστου τῶν κανονισμῶν,
 συστάσης | τε τῆς νέας ἱεραῆς Συνόδου καὶ τοῦ διαρκοῦς ἐθνικοῦ Μι-
 κτοῦ Συμβουλίου κατὰ τὴν κε' τοῦ παρελ | θόντιος Μαρτίου μηνός, καὶ
 τῶν ἐργασιῶν εὐμαρῶς προβαίνουσῶν κοινῇ προθυμίᾳ καὶ ζήλῳ τῆς
 ἀγίας | τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἐθνικοῦ Συμβουλίου ἐφ' ἐνὶ
 ἐκάστῳ κλάδῳ, συμφώνως τοῖς ὅροις | τῶν Κανονισμῶν, ἐπέστη ὁ και-
 ρὸς τῆς πραγματοποιήσεως καὶ τῶν Ἀρχιερατικῶν ἐπιχορηγήσεων³,
 δι' | ὧν ἀντικατέστη ἡ κατάργησις τοῦ λοιποῦ τῶν πρότερον λαμβανο-
 μένων κυρίων καὶ τυχρῶν ἀρχιε | ρατικῶν εἰσοδημάτων, καὶ κοινῇ
 ἀποφάσει ἐνεκρίθη, ἵνα ἀπὸ τῆς α' τοῦ προσεχοῦς Ἰανουαρίου μηνός
 τοῦ | νέου σαιτηρίου, ἄσζγ' ἔτους πανσαμένης τῆς τε ἀρχαίων ἐκείνων
 δόσεων καὶ δικαιωμάτων συνάξεως, | λογίζεται ἀρχὴν λαβοῦσα ἡ ὠρι-
 σμένη εἰτησία ἐπιχορήγησις τῶν γροσ. ἐβδομήκοντα χιλιάδων⁴ | μετὰ
 καὶ τοῦ ἀναλόγου ποσοῦ τῆς Πατριαρχικῆς ἐπιχορηγήσεως 2.500, πρὸς
 τὴν | Ἀρχιερωσύνην σου παρὰ πάσης τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἀναλόγως
 τῆς τῶν οἰκογενειῶν πληθύος ἐκά | στης πόλεως, κωμοπόλεως καὶ χω-
 ρίου μετὰ τῶν ὀριζομένων ἐν τῷ κανονισμῷ τυχρῶν εἰσοδημάτων. |
 Διὰ ταῦτα γράφοντες ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν τῇ Ἀρχιερωσύνη
 σου, ὅπως γράψας προτρέ | ψης κατὰ τὴν συναποστελλομένην ὑψηλὴν
 διαταγὴν πρὸς τὸν ἀδιόθι Τοπάρχην τοὺς κατοίκους | χριστιανοὺς τῆς
 πόλεως καὶ ἐκάστης κωμοπόλεως καὶ χωρίου τῆς ἐπαρχίας σου, ἵνα οἱ
 πρόκριτοι χρι | στιανοὶ ἐκάστης πρωτευούσης τοῦ Καζᾶ⁵ συνελθόντες
 μετὰ τῶν χωρίων τοῦ διαληφθέντος Καζᾶ ἐκ | λελεγμένων ὑπὸ τῶν
 συμπολιτῶν καὶ συνεχωρίων αὐτῶν καὶ φερόντων πρὸς τοῦτο ἔγγρα-
 φον ἀντι | προσωπείας, ἐκλέξωσιν ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ πέντε
 ἕως δέκα ἀντιπροσώπους καὶ ἀποστεί | λωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν πρωτεύου-

σαν τῆς Ἐπαρχίας σου καὶ ἐν ἡμέρᾳ ὠρισμένην συγκαλέσας πάν | τας, κοινοποιήσης αὐτοῖς τὰ ἀνωτέρω διὰ τῆς ἐπὶ κοινῇ ἀκροάσει ἀναγνώσεως τῆς παρούσης Ἐκ | κλησιαστικῆς ἡμῶν ἐπιστολῆς καὶ τοῦ συναποστελλομένου ἀντιτύπου τῶν κανονισμῶν, ἀκολουθῶς δὲ | συσκέψεως γενομένης ἐν τῇ τοιαύτῃ συνελεύσει τῶν ἀντιπροσώπων προεδρευομένη ὑπὸ τῆς Ἀρχιερω | σῆς σου, καὶ ληρθέντος ὑπ' ὄψιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν οἰκογενειῶν ἐκάστης πόλεως, κωμοπόλεως καὶ χω | ρίου, γένηται ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ ἐν εὐθεῖ λογισμῶ ἡ δέουσα δικαία καὶ ἀμερόληπτος ἀναλογία τῆς πο | σότητος τῶν διὰ τοῦ κανονισμοῦ ὀρισθέντων δίδοσθαι ἐτησίως τῷ κατὰ καιροὺς Ἀρχιερεῖ τῆς ἐπαρ | χίας ταύτης γρ. 70.000 συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ποσοῦ τῆς Πατριαρχικῆς ἐπιχορηγήσεως | γρ. 2.500. Συγχρόνως δὲ θέλετε ἐκθέσει προᾶξιν ἐμπεριλαμβανούσαν ὀνομαστικῶς καὶ ποσοτικῶς | τὸν προσδιορισμὸν τῆς γενομένης ἀναλογίας εἰς ἐκάστην πόλιν, κωμόπολιν ἢ χωρίον, ἀντίγραφον | δὲ τῆς πράξεως ταύτης καταχωριζομένης πρότερον ἐν τῷ Κώδικι τῆς Μητροπόλεως καὶ συνυπογραφο | μένης παρὰ πάντων τῶν μελῶν τῆς Συνελεύσεως θέλετε ἀποστείλει πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἕνα κατὰ | στρωθῆ ἔν τῷ Κώδικι αὐτῆς, δίδοντες ἅμα ἀνὰ ἓν ἀντίγραφον καὶ εἰς ἐκάστην πόλιν, κωμόπολιν ἢ | χωρίον τῆς ἐπαρχίας πρὸς κοινὴν πληροφορίαν καὶ ἔγκαιρον ἀπόδοσιν τοῦ ποσοῦ τῆς Ἀρχιερατικῆς | καὶ Πατριαρχικῆς ἐπιχορηγήσεως, τῆς ὁποίας ἐποχὴ ἐνάρξεως ὠρισμένη ἔσεται ἀείποτε ἡ α' τοῦ Ἰαν | ουαρίου μηνός. Ἀκολουθῶς οἱ πρόκριτοι ἐκάστης πόλεως, κωμοπόλεως καὶ χωρίου συνερχόμενοι εἰς ἓν θέ | λουσι συσκεφθῆ καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς διανομῆς, καὶ ἐν φόβῳ Θεοῦ θέλουσι διανεύειν τὸ ὀρισθὲν εἰς | τὴν πόλιν, κωμόπολιν ἢ χωρίον αὐτῶν ὑπὸ τῆς κοινῆς Συνελεύσεως ποσὸν ἀναλόγως τῆς καταστάσεως | καὶ τῶν δυνάμεων ἐκάστης οἰκογενείας, ἀποφεύγοντες οὕτω πᾶσαν ἄδικον διανομήν. Ἐκτὸς δὲ τοῦ | ποσοῦ τῆς ἐπιχορηγήσεως ταύτης μηδὲν ἕτερον θέλεις τοῦ λοιποῦ ἀπαιτεῖ ἢ λαμβάνει παρὰ τῶν | χριστιανῶν σου, εἰμὴ μόνον ἀνὰ δέκα γρόσια ἕξ ἐκάστου Ἰερῆως τῆς ἐπαρχίας σου λόγῳ κανονικοῦ, | καὶ ἀνὰ δέκα γρόσια δι' ἐκάστην ἔκδοσιν ἀδείας γάμου, ἄνευ διακρίσεως α', β' καὶ γ', καὶ ἐν γένει | τὰ τοῦ ἐπιτραχηλίου, ὡς ὀρίζονται ἐν τῷ Κανονισμῶ.

Ἐπειδὴ δέ, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, ἡ περὶ ἧς ὁ | λόγος ἐτησίᾳ ἐπιχορηγήσεως ἄρξεται ἀπὸ τῆς 1ης Ἰανουαρίου τοῦ ἐλευσομένου, ἄξωγ' ἔτους, ἡ Ἀρχιε | ρωσύνη σου θ[έ]λ[ε]ις ἐξακολουθεῖ λαμβάνων μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κατὰ τὸν παλαιὸν τρόπον τὰ κύ | ρια καὶ τυχηρὰ εἰσοδήματα, συνάγων ἐνταυτῶ καὶ ὅσα μέχρι τοῦδε οὐκ ἠδυνήθησιν συναγαγεῖν, ὡς | ὀφείλουσι καὶ οἱ χριστιανοὶ σου δίδοναι ταῦτα. Ἀκολουθῶς δὲ ἡ μὲν Ἀρχιερωσύνη σου ἀκούμενος | εἰς τὴν ἐπιχορήγησιν

ταύτην, ὀφείλεις νὰ περιδεύης δωρεὰν ὄλην τὴν ἐπαρχίαν σου κατὰ πᾶν ἔτος, | ἵνα μὴ ἐπιβαρύνωνται οἱ χριστιανοὶ σου, εὐλογῶν καὶ ἀγιάζων αὐτούς, καὶ νουθετῶν καὶ συμβου | λεύων, ὅπως φυλάττωσι τὰ τε χριστιανικὰ ἀδῶν καθήκοντα, ἐμμένοντες ἐδραῖοι εἰς τὰ ἱερὰ παρο. | παράδοτα δόγματα τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν πίστεως, καὶ τὰ τῆς ὑπηκοότητος ἀδῶν χρῆσιν πρὸς τὸ Βα | σίλειον Κράτος. καὶ διατελώσιν ἀείποτε πρόθυμοι καὶ εὐπειθεῖς πρὸς τὰς ὑψηλὰς διαταγὰς, δεόμενοι | ἀδιαλείπτως τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ ὑπὲρ τοῦ Κραταιοτάτου καὶ Γαληνοτάτου ἡμῶν Ἄνακτος Σουλτὰν | Ἀπδοῦλ Ἀζίζ Χὰν^α Ἐφένδη μας, καὶ ὑπὲρ τῶν πολυχρονίων ἡμῶν Αὐθεντῶν, ἐν βαθεῖα εὐγνωμο | σύνῃ πρὸς τὰς ἐπιχειρούμενας καθ' ἑκάστην πρὸς πάντας τοὺς πιστοὺς ὑπηκόους εὐμενεῖς χάριτας καὶ | εὐεργεσίας, ἡ δὲ ὑμῶν Τιμιότης θέλετε φροντίζει μετὰ προθυμίας, ὅπως ἀποδίδηται ἐγκαίρως τὸ ἀ | ναλογῆσον ἑκάστη πόλει, καὶ κωμοπόλει καὶ χωρίῳ τῆς ἐπαρχίας χρηματικὸν ποσὸν τῷ Ἀρχιερεῖ ὑμῶν | ἄνευ δυσκολιῶν, προσυναγόμενον διὰ τῶν προῖσταμένων ἑκάστου μέρους, ἀναλογιζόμενοι οὐ μόνον τὴν | κατορθωθεῖσαν διὰ τῆς ἐφάπαξ ἐτησίου αὐτῆς χορηγίας ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν προτέρων κυρίων καὶ | τυχηρῶν ἀρχιερατικῶν δικαιωμάτων καὶ ἀπαιτήσεων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἡσυχίαν καὶ εὐκλείαν, ἣτις πε | ριποιηθήσεται τοῦ λοιποῦ τῷ κατὰ καιροῦς Εὐαγγελικῷ ποιμένι ὑμῶν, μὴ ἐνασχολουμένῳ εἰς χρηματικὰ μηδὲ ἀναγκαζομένῳ εἰς βίαια μέτρα πρὸς ἰδίαν ἀτομικὴν καὶ τῆς ἀξιοπρεπείας αὐτοῦ ὑποστή | ριξιν, ἀλλ' ἀπερισπάσιως καταγινομένῳ εἰς τὰ πνευματικὰ αὐτοῦ καθήκοντα, καὶ εἰς τὴν προστα- | σίαν καὶ υπεράσπισιν τῶν κοινῶν καὶ μερικῶν ὑποθέσεων ὑμῶν, καὶ ἐν εὐχαριστήσει καὶ ἀνέσει ψυχῆς | εὐχομένῳ ἀδιαλείπτως ὑπὲρ πάντων ὑμῶν πρὸς Κύριον, ὅπως ἀνακαταπέμψῃ ὑμῖν τὴν θεῖαν αὐτοῦ | χάριν, καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐν τοῖς κτήμασι καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τῶν | χειρῶν ὑμῶν, οὗ ἡ χάρις καὶ τὸ ἀπειρον ἔλεος εἴη μεθ' ὑμῶν.

	ἄνωξβ' Ὀκτωβρίου α'
† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως	ἐν Χριστῷ ἀδελφός καὶ εὐχέτης
† Ὁ Καισαρείας Παῖσιος	» » » » »
† Ὁ πρ[ ] Καρπάθου Μεθόδιος	» » » » »
† Ὁ Ἄρτης Σωφρόνιος	» » » » »
† Ὁ Μιτυλήνης Μελέτιος	» » » » »
† Ὁ Μελενίκου Διονύσιος	» » » » »
† Ὁ Βελιγράδων Ἀνθιμος	» » » » »
† Ὁ Ἐφέσου Παῖσιος	» » » » »
† Ὁ Λαρίσης Στέφανος	» » » » »
† Ὁ Δημητριάδος Δωρόθεος	» » » » »

† Ὁ Ῥασκοπρεσβέρηνος Μελέτιος ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς καὶ εὐχέτης
 † Ὁ Γρεβενῶν Ἀγάπιος » » » » »

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹⁾ Ἰωακείμ Β' τὸ α' (1860 - 1863) καὶ (1873 - 1878) τὸ β', ὁ ἀπὸ Κυζίκου, βλ. Γεδεών, Π. Πίν. σ. 701. Ἐπ' αὐτοῦ ἀνασυνέστη ἡ ἐπισκοπὴ Λάμπης (1863)- αὐτόθι, σ. 702.

²⁾ Ἀναφέρεται, ὡς πρὸς τὴν Κρήτην, εἰς τὸ Φιρμάνιον τοῦ 1858. Βλ. Γ. Ἀσπρέα, Πολιτικὴ Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος 1821 - 1921, ἐν Ἀθήναις, τόμ. 2ος, 1923, σ. 9 καὶ (ἰδίᾳ) Κρητικοῦ κώδικος, τεῦχος 1ον, σσ. 3 - 24.

³⁾ Περί τῶν προνομίων καὶ τῶν ὑποχρεώσεων τῆς ἐκκλησίας τῆς Κρήτης ἐπὶ Τουρκοκρατίας βλ. Ν. Τωμαδάκη, Σύντομον διάγραμμα τῆς Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Α' - Β', Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος, τόμ. 14ος (1960), σσ. 7 - 11.

⁴⁾ Αἱ 70 χιλιάδες γροσίων ἰσοδυναμοῦν μὲ 560 χρυσᾶς λίρας Ἀγγλίας, βλ. Ν. Τωμαδάκη, Περί τῆς ἐπισκοπῆς Λάμπης καὶ τῶν ἐπισκόπων αὐτῆς (ἰδίᾳ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν), ἐν Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπ. Ἀθηνῶν τοῦ ἔτους 1955 - 1956, σ. 314, καὶ σημ. 3.

⁵⁾ Καζᾶς = ἐπαρχία.

⁶⁾ Σουλτάν Ἀβδούλ Ἀζίζ Χάν (1861 - 1876). «11 Ἰουλίου 1861). Ἀνεγνώσθη τὸ φιρμάνι τῆς ἀναβάσεως εἰς τὸν θρόνον τοῦ Σουλτάν Ἀπτούλ - Ἀζίζ εἰς τὴν πλατεῖαν τῶν Τριῶν Καμαρῶν μεθ' ὅλης τῆς παρατάξεως ἐπ' ἀκροασει πάντων ἐν γένει τῶν κατοίκων...» Μ. Παρλαμάς, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 320.

6

Ἐπιστολὴ ἐκκλησιαστικὴ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακείμ πρὸς τὸν Μητροπολίτην Κρήτης Διονύσιον συνιστώσα τὴν ἐξέτασιν τῶν πρὸς τοὺς ἐξαδέλφους τοῦ ἀποθανόντος συζύγου αὐτῆς περιουσιακῶν διαφορῶν τῆς ἀδελφῆς τοῦ πρὸς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν ἀναφερθέντος Ἰωάννου Χατζιδάκη, διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ δικαίου. (Ὀκτώβριος 1862).

ΑΔΗ, ΠΕ, ἀριθμ. χειρ. 3. Ἐπὶ διφθλοῦ λεπτοῦ χάρτου διαστάσεων 0,25 × 0,365 μ. Αἱ ὑπογραφαὶ συνεχίζονται καὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψευς τοῦ φύλλου Ἐπὶ τοῦ πρὸς φακέλλωσιν τμήματος τῆς τετάρτης σελίδος: «† Τῷ Ἱερωτάτῳ Μητροπολίτῃ Κρήτης, ὑπερέμῳ καὶ ἐξάρχῳ Ἐνρώπης, | ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν Μεσιότη- | τος κῆρ Διονυσίῳ». Σφραγὶς ἐφ' ἰσπανικοῦ ἐρυθροῦ κηροῦ μὲ τὸ πατρι- ἀρχικὸν οἰκόσημον: δικέφαλον ἀετὸν μὲ ἄνω στέμμα καὶ κάτω κλεῖδας καὶ τὰ ψεφία ΙΩ ΚΜ | ΠΤΡ ΚΣ | 1860. Ἐπὶ τῆς διὰ τῆς σφραγίδος συγ- κρατουμένης ἐπιμήκουσ ταινίας, διὰ χειρὸς τοῦ Μητροπολίτου Διονυσίου: τῆ 7 Ἰανουαρίου | 63 | ἔγραψαμεν τῷ Ῥεθύμνης | ν' ἀποστείλῃ (;) . . . . | τῆ 10 Ἰανουαρίου. Κατάστασις διατηρήσεως καλὴ.

Ἰωακείμ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς Παιριάρχης

† Ἱερώτατε Μητροπολίτα Κρήτης, ὑπέριμε καὶ ἔξαρχε Ἐδρώπης, ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητὲ | ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργῆ τῆς ἡμῶν Μετρο-
 όίτητος κύρ Διονύσιε· χάρις εἴη τῇ αὐτῆς Ἱερότητι | καὶ εἰρήνη παρὰ
 Θεοῦ. Ὁ αὐτόθεν Ἰωάννης Χατζιδάκης ἀναγγείλας πρὸς τὴν Ἐκκλη-
 | σίαν δι' ἀναφορᾶς αὐτοῦ τὴν γιγνομένην ἀδικίαν πρὸς τὴν ἐν Ῥεθύ-
 μνω διαμένουσαν | ἀδελφὴν αὐτοῦ χήραν ὑπὸ τῶν δύο ἐξαδέλφων τοῦ
 ἀποθανόντος συζύγου τῆς, ἀρνον | μένων δικαιοῦσαι αὐτὴν κατὰ νόμους
 διὰ τῆς ἀποδόσεως τοῦ ἀναλογοῦντος αὐτῇ ἐκ τῶν | κτημάτων τοῦ συ-
 ζύγου τῆς, εἶτι δὲ καὶ τινων πατρικῶν αὐτῆς κτημάτων, ἐξητήσατο θεο-
 | μῶς συστήσαι δι' ἐκκλησιαστικῆς ἐπιστολῆς τὴν εὐθύδικον [ ]
 τῆς ὑποθέσεως ταύ | τῆς πρὸς τὴν αὐτῆς Ἱερότητα, αἶτε τοῦ θεοφιλε-
 σιότου ἐπισκόπου Ῥεθύμνης· ὑποσημί | ζοτος, ὡς λέγει οὗτος, τὰς
 προτάσεις ἐφ' ὧν βασιζόμενοι οἱ ῥηθέντες, ἀποκλείουσι τὴν ἀδελ | φήν
 του παντὸς ἀναλόγου, καὶ τοι τῆς Δημογεροντίας μηδὲως παραδεχο-
 μένης αὐτάς, ὡς | ἐπὶ σαθρῶν βάσεων ἐρειδομένης, δηλ. ὅτι ὁ σύζυγος
 αὐτῆς ἐν καιρῷ τοῦ θανάτου του | μηδὲως μνηστῆς αὐτῆς, κατέλιπε
 προφορικῶς κληρονόμους μόνους αὐτούς. Ὁθεν | κατ' αἴτησιν τοῦ ῥη-
 θέντος γράφοντες προτιρεπόμεθα τῇ αὐτῆς Ἱερότητι, ὅπως ἐξεΐαση καὶ
 | θεωρήσῃ καλῶς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, καὶ ἐν οἷς ἂν ἴδῃ κατὰ νόμους
 δικαιομένην τὴν | ῥηθεῖσαν γυναῖκα, φροντίσῃ κυριαρχικῶς περὶ τῆς
 ἀνελλιποῦς ἀποκαταστάσεως | τῶν ἀποδειχθσομένων δικαίων αὐτῆς,
 καθ' ἣν τρέφων καὶ ὁ ῥηθεὶς πεποιθῆσιν ἐξητήσατο | συστηθῆναι αὐτῇ
 τὴν φιλοδίκαιον ἐξείασιν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ὑποθέσεως. Ἡ δὲ τοῦ |
 Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μετ' αὐτῆς. ,αωξβ' Ὁκτωβρίου 1

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως	ἐν Χ(ριστ)ῷ ἀδελφὸς
† Ὁ Καισαρείας Παῖσιος	» » »
† Ὁ Λαρίσης Στέφανος	» » »
† Ὁ Μιτυλήνης Μελέτιος	» » »
† Ὁ Μελενίκου Διονύσιος	» » »
† Ὁ Βελιγράδων Ἄνθιμος	» » »
† Ὁ Ἐφέσου Παῖσιος	» » »
† Ὁ Ἄρτης Σωφρόνιος	» » »
† Ὁ Δημητριάδος Δωρόθεος	» » »
† Ὁ Ῥασκοπρεσρένης Μελέτιος	» » »
† Ὁ Γρεβενῶν Ἀγάπιος	» » »
† Ὁ Πε[ ] Καρπάθου Μεθόδιος	» » »
† Ὁ Σμύρνης Χρῶσανθος	» » »

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1) Πρόκειται περὶ τοῦ ἐπισκόπου Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου Καλλινίκου Νικολετάκη (1838 - 1869), βλ. Ν. Τωμαδάκη, Εἰδήσεις καὶ ἔγγραφα, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 213.

7

Ἐπιστολὴ ἐκκλησιαστικὴ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακείμ πρὸς τοὺς Δημογέροντας τοῦ Τμήματος Ἡρακλείου σχετικὴ μὲ τὴν διευθέτησιν τοῦ ζητήματος τῆς ἀρχιερατικῆς ἐπιχορηγήσεως γενικῶς καὶ ἐν ὄψει τῆς κατ' ἐπιθυμίαν τῶν κατοίκων τῶν Ἐπαρχιῶν Ἀμαρίου καὶ Ἀγίου Βασιλείου ἐπανιδρύσεως ἰδίας Ἐπισκοπῆς Λάμπης. (Φεβρουάριος 1863).

ΑΔΗ, ΠΕ, ἀριθμ. χειρ. 8. Ἐπὶ διφύλλου λεπτοῦ χάρτου διαστάσεων 0,25 × 0,365 μ. Τὸ κείμενον ἐπὶ τῶν δύο πρώτων σελίδων. Ἐπὶ τοῦ πρὸς φακέλλωσιν τμήματος τῆς τετάρτης σελίδος: «† Τοῖς τιμιωτάτοις Δημογέρονσι τοῦ τμήματος Ἡρακλείου τῆς Νήσου καὶ ἑπαρχίας Κρήτης, τέκνοις ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητοῖς». Σφραγὶς ἐφ' ἰσπανικοῦ ἐρυθροῦ κηροῦ Ἐπὶ τῆς πρώτης σελίδος, ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς ἄνω παρυφῆς, λοξῶς: ἐλήφθη τῇ 10 Ἀπριλίου 1863 | Ἀριθμ. Πρ. 871. Κατάστασις διατηρήσεως καλὴ.

Ἰωακείμ ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

† Τιμιώτατοι Δημογέροντες τοῦ τμήματος Ἡρακλείου τῆς νήσου καὶ Ἐπαρχίας Κρήτης, | τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητά· χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν | δὲ εὐχὴ, εὐλογία καὶ συγχώρησις.

Κομισάμενοι τὸ ἀπὸ τῆς κη' τοῦ παριπεύσαν | τος Ἰανουαρίου μηνὸς σταλὲν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν νίκων ὑμῶν γράμμα μετὰ τῆς ἐπι- | συνημμένης ἀναφορᾶς πρὸς ὑμᾶς τῶν ἐκ μέρους τῆς Κοινότητος Ἡρακλείου διορισθέν | των πληρεξουσίων ἀντιπροσώπων, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει τῆς διανομῆς τῆς ἀρχιερατικῆς ἐπι | χορηγήσεως τοῦ κατὰ καιρὸν Μητροπολίτου Κρήτης κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς προισταλείσης | ἡμετέρας Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς ἐπιστολῆς, εἶδομεν ὅτι οὐ συνῆλθον τέως οἱ ἐκ | τῶν λοιπῶν μερῶν τῆς ἑπαρχίας Κρήτης κατὰ πρόσκλησιν τοῦ ἀρχιερέως ὑμῶν ἐκλ | ἐγέντες ἀντιπρόσωποι διὰ τὴν ἐκ μέρους τῶν χριστιανῶν κατοίκων τῶν δύο ἐπαρχιῶν | ἁγίου Βασιλείου καὶ Ἀμαρίου ἐπισυμβαίνουσαν ἄρνησιν τοῦ νὰ ἐκλέξωσι τοὺς πληρε | ξουσίουσ ἀυτῶν ἐπὶ τῷ λόγῳ διὲ ἐπιθυμοῦσι τὴν ἐκ νέου ἀποκατάστασιν ἰδίας ἐπι- | σκοπῆς ἧτοι τῆς Λάμπης¹, καὶ ὅτι κατὰ συνέπειαν τῆς ἀρνήσεως

ταύτης ἀναφύεται τὸ ζήτημα, ἂν τυχόν, ἀποχωριζομένης τῆς ἐπισκοπῆς Λάμπης ἀπὸ τῆς Μητροπόλεως, θὰ ἔλατ | τωθῆ ἢ ποσότης τῆς ἀρχιερατικῆς ἐπιχορηγήσεως. Εἶδομεν δὲ συγχρόνως, ὅτι τόσον ἢ | κοινότης Ἡρακλείου ὅσον καὶ ἢ Τιμιότης ὑμῶν ἐπιθυμοῦντες, ὅπως μὴ ἀναβάλληται ἢ | ἐφαρμογὴ τοῦ κοινωφελοῦς τούτου μέτρον τῆς ἀρχιερατικῆς ἐπιχορηγήσεως, ζη[τοῦσι] | νέας περὶ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ἅπαξ προαποφασισθέντων διαταγᾶς, παριστῶν | τες ἄμα καὶ τὸν ἐν περιπτώσει ἐλατιώσεως τοῦ ὠρισμένου ποσοῦ δυσχερὲς τῆς θέσεως | τοῦ κατὰ καιρὸν Ἀρχιερέως ὑμῶν, ὡς μὴ δυναμένου νὰ διατηρηθῆ μεθ' ὅλης τῆς ἀπαι | ιουμένης ἀξιοπερεπείας ἀναλόγως τῶν ὑποχρεώσεων καὶ τῶν περιστοιχουσῶν αὐτὸν | ἀναγκῶν ὡς ἐκ τῆς ἡθικῆς καταστάσεως τοῦ τόπου.

Τὴν ἔφεσιν τῶν ῥηθέντων | χριστιανῶν, περὶ ἀποκαταστάσεως ἰδίου αὐτῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λάμπης ἀρχιερέως | ἀνέφερε καὶ πρότερον τῇ ἐκκλησίᾳ ὁ γνήσιος ὑμῶν ἀρχιερεὺς Ἱερώτατος Μητρο | πολίτης Κρήτης ἀγαπητὸς ἡμῶν ἐν Χ[ριστῷ] ἀδελφὸς κὺρ Διονύσιος, ἀποστειλας καὶ ἀντίγραφον | τῆς δοθείσης ἀναφορᾶς των, καὶ πάλιν ἀκολούθως γράψας, ἐδήλωσε τὴν ἐπὶ τοῦ ἀντικει | μένου τούτου ἐπιμονὴν αὐτῶν, δι' ἣν αἰτίαν μὴ ἀποσταλέντων ἀντιπροσώπων ἐκ μέ | ρους των, ἀνεβλήθη τέως καὶ ἢ τῆς γενικῆς συνελεύσεως συγκρότησις, καὶ ἢ Ἱερότης | του πρὸς τῶν δυσχερειῶν τούτων τὴν διέλυσεν, ἐξαιτεῖται τὰς περὶ τοῦ πρακτείου ὁδηγίας | τῆς ἐκκλησίας. Σκεψάμενοι τοίνυν ἔγνωμεν κοινῇ ἐκκλησιαστικῇ καὶ τοῦ Διαρκοῦς | Ἐθνικοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου ἐγκρίσει καὶ ἀποφάσει, ἵνα ἢ μὲν αἰτίαις τῶν εἰρημένων | χριστιανῶν, ἐὰν μέχρι τέλους ἐπιμένωσι ζητοῦντες τὴν ἀποκατάστασιν ἰδίου αὐτῶν Ἀρ- | χιερέως Λάμπης, γένηται δεκτὴ τῇ ἐκκλησίᾳ ὡς δικαία τε οὕσα εἴτε δὲ καὶ ὑπὸ τῶν περι | στάσεων ὑπαγορευομένη, ἐπάναγκες ὁμοῦ, ἵνα οὗτοι μὲν προηγουμένως συναρμο | λογηθῶσι μὲ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐκκλησίας τοῦ νὰ πληρῶσι τὴν ὀρισθησομένην εὐλογον | ἐπιχορήγησιν διὰ τὸν νέον ἀρχιερέα των, καθὼς καὶ τὸ ποσὸν τῆς Πατριαρχικῆς ἐπιχο- | ρηγῆσεως, οἱ δὲ μετὰ τὸν χωρισμὸν τῆς ἐπισκοπῆς Λάμπης μένοντες ὑπὸ τὴν δικαιο | δοσίαν τῆς Μητροπόλεως ταύτης παραδεχθῶσι καὶ αὐτοί, ἵνα πληρῶσιν ὀλόκληρον τὸ ἀπ' | ἀρχῆς ἐν τῷ Κανονισμῷ ὠρι- σμένον ποσὸν τῶν γροσ(ίων) ἑβδομήκοντα δύο χιλιά(δων) καὶ πεντα- | κοσίων διὰ τε τὴν ἀρχιερατικὴν καὶ τὴν πατριαρχικὴν ἐπιχορήγησιν, ὃν τρόπον καὶ ἢ Τιμιό | της ὑμῶν, διακοινοῦντες τοὺς λόγους, δι' οὓς οὐδαμῶς ἐγκρίεται ἢ ἐλάττωσις τοῦ ῥηθέντος πο | σοῦ, προήχθητε εἰς τὴν ἀποστολὴν καὶ τὴν σύστασιν τῆς ἀναφορᾶς τῆς Κοινότητος.

Ταῦτα τοίνυν | δηλοποιήσαντες ἰδίως καὶ τῷ εἰρημένῳ ἀρχιερεῖ ὑμῶν ἀγίῳ Κρήτης κὺρ Διονυσίῳ, πληρο | φοροῦμεν καὶ ὑμῖν διὰ τῆς

παρούσης ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ἐπιστολῆς, ὅπως κοινοποιή | σαντες οἷς δεῖ, ἐνεργήσητε τὰ εἰκότα συμφώνως μετὰ τῆς Ἱερωτάτης του ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐ | ξενεχθείσης ὡς [ἄνω ;] ἐκκλησιαστικῶς καὶ τοῦ Διακοῦς Ἐθνικοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου ἀποφάσεως. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μετὰ τῆς ὑμῶν | Τιμιότητος. ,αωξγ' Φεβρουαρίου ιγ'.

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως	ἐν Χ(ριστ)ῷ εὐχέτης	↪
† Ὁ Καισαρείας Παῖσιος	» » » »	
† Ὁ Μιτυλήνης Μελέτιος	» » » »	
† Ὁ Μελενίκου Διονύσιος	» » » »	
† Ὁ Βελεγράδων Ἄνθιμος	» » » »	
† Ὁ Ἐφέσου Παῖσιος	» » » »	
† Ὁ Ἄρτης Σωφρόνιος	» » » »	
† Ὁ Δημητριάδος Δωρόθεος	» » » »	
† Ὁ Ῥασκοπρεσρένης Μελέτιος	» » » »	
† Ὁ Γρεβενῶν Ἀγάπιος	» » » »	
† Ὁ Πε[ ] Καρπάθου Μεθόδιος	» » » »	
† Ὁ Σύμωρης Χρῦσανθος	» » » »	

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ

*) Εἰς τὴν ἐπισκοπὴν ταύτην ὑπήγοντο αἱ ἐπαρχίαι Ἄμαριου καὶ Ἁγίου Βασιλείου τοῦ Νομοῦ Ρεθύμνης, ἐνῶ ἡ ἐπαρχία Σφακίων διωκεῖτο ἐξαρχικῶς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Κρήτης. Ἡ ἐπαρχία Σφακίων διωκῆθη ἐξαρχικῶς ἐπὶ μητροπολίτου Ζαχαρίου (1779) ὑπὸ τοῦ Ἀύλοποτάμου Παρθενίου. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ὑπήχθη εἰς τὸν Λάμπης (1831). Μετὰ τὸν Νικόδημον ἡ ἐπισκοπὴ Λάμπης ἠνώθη μετὰ τῆς Μητροπόλεως (1815), ἀνασυνέστη δὲ τὸ 1863. Βλ. Ν. Τωμαδάκη, Περί τῆς ἐπισκοπῆς Λάμπης καὶ τῶν ἐπισκόπων αὐτῆς, ἐνθ' ἄνωτ., καὶ ἰδίᾳ ἐν σ. 343. Ὁ τίτλος Λάμπης καὶ Σφακίων καθιερώθη βραδύτερον, ἐπὶ Εὐμενίου Σηρουδάκη, ἐπισκόπου Λάμπης, Σφακιανοῦ τὴν καταγωγὴν. Αὐτόθι σ. 346.

8

Ἐπιστολὴ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σωφρονίου πρὸς τὸν Μητροπολίτην Κρήτης Διονύσιον, μεθ' ἧς συναποστέλλεται ἀντίγραφον προδικαστικῆς ἀποφάσεως ἀφορῶν εἰς τὴν διαφορὰν τοῦ Μ. παπᾶ Μιχαλάκη πρὸς τοὺς συγγενεῖς τῆς ἀποθανούσης συζύγου του, ζητεῖται δὲ ἡ ἀποστολὴ ἀντιγράφου σχετικῆς ἀποφάσεως τῆς Δημογεροντίας. (Δεκέμβριος 1863).

ΑΔΗ, ΠΕ, ἀριθμ. χειρ 7 β. Ἐπὶ διφύλλου λεπτοῦ χάρτου διαστάσεων 0,25 × 0,365 μ. Τὸ κείμενον ἐπὶ τοῦ ἡμίσεος τῆς πρώτης σελίδος. Εἰς

τὸ ἄνω ἀριστερόν: Ἄριθ. πρ. 867 | Ἄρ. Διεκ. 6520. Ἐπὶ τοῦ πρὸς φακελλωσιν τμήματος τῆς τετάρτης σελίδος: Ἐλ(ήφθη) τῇ 9 Δεκεμβρίου 1862, καὶ δι' ἑτέρας χειρός: «Τῷ Ἱερωτάτῳ Μητροπολίτῃ Κρήτης ὑπερίτῳ καὶ ἐξάρχῳ Ἐθρώπης, | ἐν ἀγίῳ πν(εύματι) ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν Μερει | ότητος κῆρ Διονυσίῳ». Σφραγὶς τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου ἐφ' Ἰσπανικοῦ ἐρυθροῦ κηροῦ ἀποκεκομμένου κατὰ τὸ ἡμισυ. Κατάστασις διατηρήσεως καλή.

Σωφρόνιος ἑλέῳ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

† Ἱερωτάτε Μητροπολίτα Κρήτης ὑπέριτε καὶ ἐξαρχε Ἐθρώπης, ἐν ἀγίῳ πν(εύματι) | ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν Μετροτότητος κῆρ Διονυσίε· χάρις εἶη τῇ | αὐτῆς ἱερότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ.

Ἀποστέλλεται τῇ αὐτῆς Ἱερότητι περὶκλειστον ἐν | τῇ παρουσίῃ ἡμετέρῳ ἐπιστολῇ ἀντίγραφον προδικαστικῆς ἀποφάσεως τῆς ἐνταῦθα | εισηγητικῆς ἐπιτροπῆς, ἀφορώσης τὴν διατρέχουσαν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ αὐτόθι | Μ. πα(πᾶ) Μιχελάκη, καὶ τῶν συγγενῶν τῆς ἀποθανούσης συζύγου τὸν Μαρίας, | περὶ ἧς, ἐπειδὴ καθὰ ἐκ τοῦ ἀντιγράφου τῆς ἀποφάσεως πληροφορεῖται, ζητοῦνται | πληροφορία αὐτῆς δι' ἀποστολῆς ἐπισήμου ἀντιγράφου τῆς ἐκδοθείσης ἀποφάσεως | τῆς αὐτόθι Δημογεροντίας μετὰ πάντων τῶν σχετικῶν ἐγγράφων, προτρεπόμεθα | αὐτῇ, ὅπως ἐπιμεληθεῖσα πράξῃ συμφώνως τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἀποφάσεως τῆς εισηγη | τικῆς ἐπιτροπῆς πέμπουσα ἐν τάχει καὶ τὰ ζητούμενα ἐγγραφα. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ | χάρις καὶ τὸ ἀπειρον ἔλεος εἶη μετ' αὐτῆς. ,αωξγ' Δεκεμβρίου δ'.

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χ(ριστι)ῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός ~

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ι Σ

¹⁾ Σωφρόνιος Γ', Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης (1863 - 1866), ὁ ἐξ Ἀμασσίας, ὁ μετέπειτα Ἀλεξανδρείας· βλ. Γ ε δ ε ὡ ν. Π. Πίν., σ. 702.

Ἐπιστολὴ ἐκκλησιαστικὴ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σωφρονίου πρὸς τοὺς Δημογέροντας τοῦ τμήματος Ἡρακλείου, ζητοῦσα τὴν παραχώρησιν εἰς τὸν Ἀρχιμανδρίτην Καλλίνικον τῆς εἰς τὸ ἐν Μυλοποτάμῳ Μετόχιον τοῦ Παν. Τάφου ἀφιερωθείσης περιουσίας τοῦ ἀποθανόντος ἱερομονάχου Χ' Μελετίου, παρὰ τὰς ἐπ' αὐτῆς ἐγειρομένας ἀξιώσεις τῶν συγγενῶν του. (Αὐγούστος 1864).

ΑΔΗ, ΠΕ, ἀριθμ. χειρ. 9 Ἐπί διφύλλου λεπτοῦ χάρτου διαστάσεων 0,245 × 0,37 μ. Αἱ ὑπογραφαὶ συνεχίζονται καὶ ἐπὶ τῆς δευτέρας ὄψεως. Ἐπὶ τῆς πρώτης σελίδος, ἄνω ἀριστερά: Ἀριθμ. πρ. 5694 | Ἀριθ. Δισκ. 3463. Ἐπὶ τοῦ πρὸς φακέλλωσιν τμήματος τῆς τελευταίας σελίδος: «† Τοῖς τιμιωτάτοις Δημογέρονσι τοῦ τμήματος Ἡρακλείου τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Κρήτης, τέκνοις ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητοῖς». Σφραγίς ἐφ' ἰσπανικοῦ ἐρυθροῦ κηροῦ μὲ τὸ πατριαρχικὸν οἰκόσημον: πτερυγοφόρον ἰεῖον μὲ ἄνω στέμμα καὶ κάτω κλείδας καὶ τὰ ψηφία ΣΦ ΝΣ | ΠΤΡ ΚΣ | 1863. Περὶ τῆς ἔσωκλείστου ἐπιστολῆς ἰδὲ ἐν ταῖς σημειώσεσιν. Κατάστασις διατηρήσεως καλή.

† Σωφρόνιος ἐλέφ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

† Τιμιώτατοι Δημογέροντες τοῦ Τμήματος Ἡρακλείου τῆς νήσου καὶ ἐπαρχίας Κρήτης, τέκνα ἐν | Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητά· χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ. Ἐδηλώθη πρὸς τὴν ἐκκλησίαν | ὑπὸ τῆς αὐτοῦ Μακαριότητος τοῦ Πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων, λίαν ἀγαπητοῦ καὶ περισπουδάστου | ἡμῖν ἐν Χριστῷ ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ κυρίου Κυρίλλου¹, ὅτι κατὰ τὴς διαβιβασθείσας αὐτῷ | πληροφορίας ὑπὸ τοῦ αὐτόθι ταξειδιώτου τοῦ Παναγίου Τάφου Ἀρχιμανδρίτου κὺρ Καλλινίκου², | ἐν ᾧ ὁ ἐκ τοῦ χωρίου Σφενδύλι τῆς Πεδιάδος μακαρίτης Χ' Μελέτιος Ἱερομόναχος, ἐπιστάτης τοῦ | ἐν Μυλοποτάμῳ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου³, ζῶν ἔτι κατέλιπεν οἰκειοθελῶς τὰ ἐν τῷ ᾄθῆντι | χωρίῳ ὑποστατικά αὐτοῦ μεθ' ἑνὸς κοντιεῖου ἁγίων λειψάνων εἰς τὸ εἰρημένον σεβάσιμον προσκύνημα, | κοινοποιήσας τὴν θέλησίν του ταύτην εἰς ὅλους τοὺς συγγενεῖς του ἐπισήμως, ἔτι δὲ δηλώσας αὐτὸ | τοῦτο καὶ εἰς τὸ ἐπιτόπιον συμβούλιον καὶ εἰς τὸ χωρίον Μουρτζανά⁴, κατὰ τε τὰς μαρτυρίας τῶν εἰ | ρημένων χριστιανῶν, καὶ κατὰ τὸν συμφώνως ταύταις καὶ ταῖς ἰδίαις πληροφορίαις ἐκδοθέντα—Μαζπατᾶν⁵ τοῦ εἰρημένου συμβουλίου, ἀποφαινόμενον ὅτι ὁ μακαρίτης ἀφιέρωσεν εἰς τὸν | ἅγιον Τάφον τὰ ἐν Μυλοποτάμῳ ὑποστατικά αὐτοῦ κινήτα τι καὶ ἀκίνητα, ὁ ἀδελφὸς τοῦ μα[κα] | ρίτου Θεόδωρος καὶ τινες ἄλλοι συγγενεῖς αὐτοῦ ἐπιχειροῦσι διαφοροτρόπως διαψεῦσαι τὴν ᾄθ[την] | τοῦ μακαρίτου διάταξιν ἐπὶ τῷ οἰκειοποιηθῆναι τὰ τῷ Ἀγίῳ Τάφῳ ἀφιερωθέντα.

Ὅθεν, ἀ[. . . | . . .]σεως γενομένης ἡμῖν ὑπὸ τῆς αὐτοῦ Μακαριότητος, γράφοντες διὰ τῆς παρουσίας ἐκκλησια | στικῆς ἡμῶν ἐπιστολῆς, ἐντελλόμεθα καὶ ὑπαγορευόμεν τῇ ὑμῶν Τιμιότητι, ὅπως ζήλω χριστιανικῷ κεκινημένοι ὑπὲρ τοῦ ᾄθῆντος ἱεροῦ προσκυνήματος, ἐπιμεληθῆτε δραστηρίως διὰ | τὴν αἰσίαν ἀποπεράτωσιν τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἐνεργοῦντες ἵνα καὶ κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν | χριστιανῶν καὶ κα-

τὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ Μαζπατᾶ τοῦ ἐπιτοπίου συμβουλίου, ἀποκατασταθῶσιν | εἰς τὴν ἔξουσίαν καὶ κυριότητα τοῦ Παναγίου Τάφου τὰ ἐν Μυλοποτάμῳ κτήματα τοῦ μακαρίτου | Χ' Μελετίου Ἱερομονάχου ὡς ἀφιερωθέντα ὑπ' αὐτοῦ, καὶ δοθῶσιν εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ῥηθέντος | Ἀρχιμανδρίτου κῆρ Καλλινίκου ἴσσον αὐτά, ὅσον καὶ τὸ μετὰ ἀγίαν λειψάνων κουτιεῖον, ὑπο | χρεουμένων τῶν συγγενῶν τοῦ μακαρίτου, ἵνα παραιτηθῶσι τῶν ἐπὶ τούτων παραλόγων αὐτῶν | ἀξιόσωσον. Ἡ δὲ τοῦ θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μετὰ τῆς ἡμῶν Τιμιότητος¹, αὐξδ'φ Αὐγούστου κζ' |

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως	ἐν Χ(ριστ)ῷ εὐχέτης	↪
† Ὁ	» » » »	
† Ὁ . . . . . Ἰγνάτιος	» » » »	
† Ὁ Μελετίου Διονύσιος	» » » »	
† Ὁ Σάμου Γαβριὴλ	» » » »	
† Ὁ Κῶου Κύριλλος	» » » »	
† Ὁ Φαναριοφερσάλων Νεόφυτος	» » » »	
† Ὁ Νικομηδείας Διονύσιος	» » » »	
† Ὁ Κρήτης Διονύσιος	» » » »	
† Ὁ Αἰνίου Γαβριὴλ	» » » »	
† Ὁ Δήμου Ἰωακείμ	» » » »	
† Ὁ Πελαγονίας Βενέδικτος	» » » »	
† Ὁ	» » » »	

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

¹) Κύριλλος Β', Πατριάρχης Ἱεροσολύμων (1815 - 1872), πρώην ἀρχιεπίσκοπος Λύδδης· βλ. Χρυσόστομου Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, 1910, σ. 707.

²) «Ὁ αὐτόθι δσιώτατος τοῦ Παναγίου Τάφου Ἀρχιμανδρίτης καὶ ἡμέτερος κατὰ πνεῦμα υἱὸς λίαν ἀγαπητὸς κῆρ Καλλίνικος, εἴη ἤδη ἱκανὰ ἐξυπηρετήσας τῷ παγκοσμίῳ προσκυνήματι ἐν τῇ θεοφρουρῆτῳ Νήσῳ Κρήτη, καὶ μὴ δυνάμενος τοῦ λοιποῦ γῆρας ἔνεκα, ὡς γράφει, βασιᾶσαι τὸν τοῦ ταξειδίου κάματον, ἐπέσειλεν ἡμῖν πέρυσι καὶ ἐφέτος ἐπανειλημμένως παρακαλῶν, ἵνα ἀπαλλάξωμεν τῆς εἰρημένης διακονίας τὴν δσιότητά του, αἰροντες ἀπ' αὐτοῦ τὸ βαρὺ δῆθεν τοῦτο φορτίον» (ἔξ ἀνεκδότου πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Κυρίλλου τῆς ιε' Αὐγούστου 1871). Τοῦτον ἐπιστρέψαντα εἰς Ἁγίους Τόπους ἀντικατέστησεν ὁ ἀρχιμανδρίτης Γερμανὸς Κόμης.

Καλλινίκος τις, ἀρχιμανδρίτης τοῦ Παναγίου Τάφου ἀναφέρεται μετὰ τῶν ἐκ Κρήτης συνδρομητῶν, εἰς Γρηγορίου Γώγου (Ἱεροδιακόνου, τοῦ Λεοβίου), Στοιχειώδης διδασκαλία τῆς πρακτικῆς πίστεως, ἦτοι σύντομος ἔκθεσις τῆς Χριστιανικῆς Ἠθικῆς, ἐν Κων/πόλει, 1859, σ. 285. Ἐπομένως ὁ Καλλίνικος εἶχε παραμείνει ἐν Κρήτῃ ὑπὲρ τὴν δωδεκαετίαν.

³) Πλήν τοῦ Μυλοποτάμου ὁ Πανάγιος Τάφος κατεῖχεν ἐν Κρήτῃ τὴν Παναγίαν Γκουβερνιάτιστα εἰς Ποταμὸς Πεδιάδος καὶ πολλὰ χωράφια, ἀμπελῶ-

νας, ἐλαιῶνας, κήπους, οἰκίας εἰς διάφορα μέρη τῆς νήσου. Ἐκ τῆς ἐκμισθώσεως τῶν μετοχιῶν τούτων τῆς 14 Ἀπριλίου 1877 πρὸς τινὰ Φραγκίσκον Λυμπέρην, τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων εἰσέπραττεν ἐτησίως 200 λίρας Γαλλίας.

4) Μουρτζανά, χωρίον Μυλοποταμου παρὰ τὸ Γαράζο.

5) μαζματᾶς, ἔγγραφον.

6) Κατωτέρω δημοσιεύομεν ἐπιστολὴν τοῦ μητροπολίτου Κρήτης Διονυσίου πρὸς τὸν ἐπίτροπόν του Ἀρχαδίας Γρηγόριον δι' ἧς συνηγορεῖ ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Παναγίου Τάφου. Ἡ ἐπιστολὴ ἐγράφη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως (31 Ἰουλίου 1861) τοῦ Διονυσίου ὄντος συνοδικοῦ Βλ. Πα ρ λ α μ ᾶ, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 321.

Ἐπὶ διφύλλου λεπτοῦ ὑποκυάνου χάρτου, δισσι. 0,215 × 0,27 μετὰ καθέτων ὑδατινῶν γραμμῶν καὶ ἐπὶ τοῦ δευτέρου φύλλου τὰ γράμματα: *LJDLXC*. Ἐπὶ τῆς τελευταίας σελίδος: «*Τῷ θεοφιλεστάτῳ ὑμετέρῳ ἐπι | τρόπῳ Ἀρχαδίας, ἐν Ἀγίῳ πνεύματι Ἀγαπῇ | τῷ Ἀδελφῷ καὶ Συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν | ταπεινότητος, κὺρ Γρηγορίῳ—ἀσπασίῳ | Εἰς Ἡράκλειον*».

† Θεοφιλέστατε ἡμέτερος ἐπίτροπε Ἀρχαδίας, ἐν Ἀγίῳ πνεύματι Ἀγαπητὲ Ἀδελφῆ καὶ συλλειτουργῆ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος κὺρ Γρηγόριε, γνωστὸν ὑπάρχει τῇ ἀγάπῃ τῆς κατὰ πόσον μᾶς ἐνδιαφέρουσι τὰ τοῦ Παναγίου Τάφου δίκαια. ὡς ἐκ τούτου πᾶσα ἄλλη περὶ τούτου σκέψις περιττὴ θεωρεῖται. καὶ μόλα ταῦτα ὑπεχρεώθημεν παρὰ τῆς προσκυνητῆς ἡμῶν αὐτοῦ Μακαριότητος νὰ γράψωμεν τῇ ἀγάπῃ τῆς περὶ τῆς περιουσίας, τοῦ ἐσχάτως αὐτόθι ἀποβιώσαντος Χ' Μελετίου ἱερομονάχου Ἀγιοσταφίτου, ὡς ἀνηκούσης τῷ Παναγίῳ Τάφῳ γράφοντες τοῖνυν ἀξιῶμεν τὴν θεοφιλίαν τῆς, ὅπως μετὰ τῶν ἐντιμοτάτων Δημογερόντων, οὗς ἀπὸ ψυχῆς εὐχόμεθα, παρασταθῆ ἢ τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος ὑποθέσεως, παρέχουσα πᾶσαν τὴν δυνατὴν αὐτῆς συνδρομὴν τῷ αὐτόθι Ἀγίῳ Ἀρχιμανδρίτῃ κὺρ Καλλινίκῳ ἐπιτρόπῳ τοῦ Πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων, εἰς δ,τι ἀφορᾷ τὴν διεκπεραιώσιν τῆς ὑποθέσεως ταύτης, πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν δικαιωμάτων τῶν Ἀγίων Τόπων, πρὸς οὗς οἱ πάντες ὀφείλομεν. ταῦτα ἐν ὀλίγοις ἀδελφικῶς, ἀναμένοντες εὐχάριστον ἀπάντησίν τῆς. ἡ δὲ τοῦ θεοῦ χάρις εἴη μετὰ τῆς θεοφιλίας τῆς.

Ἐν Κων/πόλει τῇ 31: Ἰουλίου: 1864:

† Ὁ Κρήτης Διονύσιος ἐν Χ(ριστῷ) Ἀγαπητὸς ἀδελφὸς —

10

Ἐπιστολὴ πατριαρχικὴ καὶ συνοδικὴ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σωφρονίου πρὸς τοὺς Δημογέροντας τοῦ τμήματος Ἡρακλείου ἐντελλομένη τὴν πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς Ἰακώβον καὶ Χ' Ἐμμ. Ἀσπραδάκην καὶ τὸν Ἐμμ. Ματθαϊάκην κοινοποίησιν τῆς συναποστελλομένης ἀποφάσεως τῆς εἰσηγητικῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως Ἰακώβου Ἐμμ. Μουδάτζου. (Δεκέμβριος 1864).

ΑΔΗ, ΠΕ, ἀριθμ. χειρ. 10. Ἐπὶ διφύλλου λεπτοῦ χάρτου δισσιτάσεων 0,24 × 0,375 μ. Τὸ κείμενον ἐπὶ τῆς πρώτης σελίδος. Ἄνω ἀριστερὰ ὁ τύπος τῆς διὰ πίεσεως ἀποτυπωθείσης σφραγίδος μὲ δικεφαλὸν ἀετὸν. στέμμα καὶ τὴν ἐπιγραφὴν: ΟΙΕ ΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ. Κάτωθι τῆς σφραγίδος: Ἀρ. Πρωτ. 8320 | Ἀρ. Διεκ. 5336, καὶ κάτωθι,

καθέτως πρὸς τὸ κείμενον, δι' ἄλλης χειρὸς: ἐν τῇ 19 Δεκεμβρίου 1864 | Ἀριθ. πρ. 2295. Ἐπὶ τοῦ πρὸς φακέλλωσιν τμήματος τῆς τετάρτης σελίδος: «Τοῖς τιμιωτάτοις Δημογέρονσι τοῦ τμήματος Ἡρακλείου τῆς νήσου Κρήτης, ἡ τέκνοις ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητοῖς». Σφραγίς ἐφ' Ἰσπανικοῦ ἔρου, θροῦ κηροῦ, συγκρατιοῦσα τεμάχιον ταινίας, μὲ δικέφαλον ἀετὸν καὶ στέμ. μα καὶ κάτω κλειδας καὶ τὰ ψηφία: ΣΦ ΝΣ | ΠΤΡ ΚΣ | 1863. Περὶ τῶν ἔσωκλείσιων ἐγγράφων ἰδὲ ἐν ταῖς σημειώσεσιν. Κατάστασις διατηρήσεως καλή.

† Σωφρόνιος ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης |

† Τιμιώτατοι Δημογέροντες τοῦ τμήματος Ἡρακλείου τῆς νήσου Κρήτης, τέκνα ἐν Κυρίῳ | ἡμῶν ἀγαπητά· χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ. Περικλείοντες ἐνταῦθα | ἀντίγραφον ἀποφάσεως τῆς ἐνταῦθα ἐν τοῖς Πατριαρχείοις εἰσηγητικῆς ἐπιτροπῆς ὑπ' ἀρ. | 1183, ἀφορώσης τὴν γνωστὴν ὑμῖν ὑπόθεσιν τοῦ Ἰακώβου Ἐμμανουὴλ Μουδάτζου, | προτρέπομεν τὴν ὑμῶν Τιμιότητα, ὅπως κοινοποιήσητε αὐτὸ πρὸς τοὺς ἀντιδίκους τοῦ | θηθέντος ἤτοι τοὺς ἀδελφοὺς Ἰάκωβον καὶ Χ' Ἐμμανουὴλ Ἀσπραδάκη καὶ τὸν Ἐμμα | νοὴλ Ματθαϊάκη, πληροφοροῦντες συγχρόνως ὅτι ἐπιτρέπεται αὐτοῖς τὸ δικαίωμα, | ἵνα, ἐντὸς διμήνου προθεσμίας ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς κοινοποιήσεως τῆς ἀποφάσεως ταύτης, | προσαγάγωσιν ἐνώπιον τοῦ Διαρκοῦς Ἐθνικοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου διὰ τῆς ἀρμοδίας ὁδοῦ | τὰς ἅς ἔχουσιν τυχὸν ἐν-σιστάσεις ἐναντίον αὐτῆς. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἀπειρον ἔλεος | εἴη μεθ' ὑμῶν. ,αωξδ' Δεκεμβρίου β' |

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως	ἐν Χ(ριστι)ῶ ἐσχέτης	↪
† Ὁ	» » » »	
† Ὁ . . . . Ἰγνάτιος	» » » »	
† Ὁ Αἴνον Γαβριὴλ	» » » »	
† Ὁ Λήμνον Ἰωακείμ	» » » »	
† Ὁ Φαναριοφερσάλων Νεόφυτος	» » » »	
† Ὁ Νικομηδείας Διονύσιος	» » » »	
† Ὁ	» » » »	
† Ὁ Σάμου Γαβριὴλ	» » » »	
† Ὁ Κώου Κύριλλος	» » » »	
† Ὁ	» » » »	

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ

Παρέχομεν κατωτέρω περίληψιν 5 ἐγγράφων, εὐρεθέντων ἐντὸς τῆς πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς, ἀφορώντων δὲ εἰς τὴν ὡς ἄνω ὑπόθεσιν Μουδάτζου.

α') Μονόφυλλον διαστ. 0,21 × 0,29 μ.

Ἐγγραφον τῆς Δημογεροντίας τοῦ τμήματος Ἡρακλείου ὑπ' ἀριθμ. πρ.

2295 πρὸς τοὺς ἀδελφούς Ἰάκωβον καὶ Χ' Ἐμμ. Ἀσπραδάκην, εἰς Καστέλλιον Ἱεραπέτρας, καλουμένους, ὅπως, παρουσιαζόμενοι εἰς τὴν Δημογερονσίαν, προσάγουν τὰς τυχόν ἐνοτάσεις των ἐπὶ τῆς κληρονομικῆς των ὑποθέσεως καὶ λάβουν τὰ σχετικὰ ἔγγραφα. (Ἐν Ἡρακλείῳ τῇ 21 Δεκεμβρίου 1864).

β) Δίφυλλον διαστ. 0,205 × 0,29 μ.

Ἐπιτροπικὸν ἔγγραφον τοῦ Χ' Ἐμμ. Ἀσπραδάκη πρὸς τὸν ἀδελφὸν του Ἰάκωβον, ἵνα ἐκπροσωπήσῃ τοῦτον κατὰ τὴν ἐνώπιον τῆς Δημογεροντίας ἐκδικασίαν τῆς ὑποθέσεως, κωλυομένου νὰ παρῶσθῃ αὐτοπροσώπως, ἐπειδὴ ἐστεργήθη τοῦ φωτός του. Τὴν ἐξουσιοδότησιν ὑπογράφουν οἱ κάτωθι μάρτυρες: Γεώργιος Μ. Κουνδουράκης, Ἀνδόνιος . . . . ., Γεώργ. Τζοΐνας, Μανοῦλ μακρογιάννης. Διὰ τὸν ἀόμματον Χ' Ἐμμ. Ἀσπραδάκη ὑπογράφη Χρ. Α. Ἐλευθεριάδης καὶ ἐκεῖνος σταυροσημειοῖ. Ἄνθιμος δὲ <ὁ τοῦ Ἁγίου Ἱεροσητείας ἀρχιδιάκονος καὶ ἐπιτροπος> ἐπιβεβαίωσι τὸ γνήσιον τῶν ὑπογραφῶν (Ἐν Ἱεραπέτρῳ τῇ 7 Ἰανουαρίου 1865).

γ) Μονόφυλλον διαστ. 0,25 × 0,29 μ.

Ἐγγραφον τῆς Δημογεροντίας Ἡρακλείου δι' οὗ δηλοῦται ἡ κοινοποίησις πρὸς τὸν Ἰάκωβον Ἀσπραδάκην τῆς ὑπ' ἀριθμ. 1183/859 πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς ἐπιστολῆς καὶ τῆς ἀποφάσεως τῆς εἰσηγητικῆς ἐπιτροπῆς περὶ ἀκυρώσεως τῆς ὑπ' ἀριθμ. 87 καὶ ὑπὸ χρον. 26 Ὀκτ. 1860 ἀποφ. τῶν πρώην Δη. μογερόντων. (Ἐν Ἡρακλείῳ, τῇ 14 Ἰανουαρίου 1865).

δ) Μονόφυλλον διαστ. 0,205 × 0,29 μ.

Ἐγγραφον τῆς Δημογεροντίας Ἡρακλείου πρὸς τὸ Οἰκ. Πατριαρχεῖον σχετικὸν μὲ τὴν κοινοποίησιν εἰς ἀδελφούς Ἀσπραδάκη τῆς ἀποφάσεως τῆς εἰσηγητικῆς ἐπιτροπῆς καὶ τὴν παραδοχὴν ὡς νομίμου, ἐκ τῆς κληρονομίας τοῦ Χ' Ἰωάννου Μουδάτσου, τοῦ Ἐμμ. Ματθαϊάκη, ὄντος ἑτεροθαλοῦς ἀδελφοῦ (Ἐν Ἡρακλείῳ τῇ 18 Ἰανουαρίου 1865).

ε) Μονόφυλλον διαστ. 0,205 × 0,29 μ.

Σημείωμα τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ μητροπολίτου Διονυσίου ἐπισκόπου Ἀρχαίδας Γρηγορίου ἀναφέρον τὸν ἐπακολουθήσαντα συμβιβασμὸν μετὰ τὴν κοιν. ποίησιν τῆς πατριαρχικῆς ἀποφάσεως. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπὶ τινος ἐλαιοφύτου ἀξίωσιν ἀναφορογράφου ἀπὸ τὴν Σοφίαν σύζυγον τοῦ ἀποβιώσαντος θεοῦ του Χ' Ἰωάννου Μουδάτσου, προβάλλεται τὸ ἀναρμόδιον τῆς Δημογεροντίας, (Ἐν Ἡρακλείῳ τῇ 9 Νοεμβρίου 1865).

11

Γράμμα πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σαφρονίου πρὸς τὸν Μητροπολίτην καὶ τὸ χριστιανικὸν πλήρωμα τῆς Κρήτης κατὰ τοῦ ἐθίμου τῆς ἀδελφοποιτίας (Ὀκτώβριος 1865)¹.

ΑΔΗ, ΠΕ, ἀριθμ. χειρ. 11. Ἐν πρωτοτύπῳ², ἐπὶ χάρτου διαστάσεως 0,41 × 0,57 μ. μὲ ὕδατινας καθέτους γραμμὰς καὶ θυρεὸν ἐν τῷ κέντρῳ εἰκονίζοντα πτηνὸν μὲ ἀνεωγμένας τὰς πτέρυγας. Ἄνω ἀριστερὰ ὁ τύπος τῆς διὰ πίεσεως ἀποτυπωθείσης σφραγίδος τοῦ Οἰκ. Πατριαρχείου καὶ κάτωθι ἀμέσως: Ἀρ. πρ. 4950 | ἀρ. διεκ. 3365. Ἐπὶ τῆς δευτέρας σελί-

δος, ἐπὶ τῆς ἄνω πορυφῆς, ὀριστερό, διὰ χειρὸς τοῦ Μητροπολίτου Διονυσίου: ἀνατίθεται τῇ μερίμνῃ τοῦ ἡμετέρου | ἐπιτρόπου Ἀγίου Ἀρκαδίας κὺρ Γρηγορίου, | ὅπως ἐνεργήσῃ τὴν ἐπ' ἐκκλησίαις | ἀνάγνωσιν τοῦ παρόντος, ἐν οἰαισθῇ | ποτε ἐγκρίνοι ἐπαρχίαις. | τῇ 14 : 8βρίου: 1865 | † ὁ Κρήτης Διονύσιος. Κατάστασις διατηρήσεως καλή.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1) Ἴσον ἀπαράλλακτον τοῦ περιγραφομένου ἐγγράφου ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ἐπισκόπου Λάμπης καὶ Σφακιῶν Εὐμενίου Φονουράκη ἐν τῇ μνημονευθείσῃ ἐκδόσει τῶν ἀνεκδότων ἐκκλησιαστικῶν ἐγγράφων, βλ. «Κρητικά Χρονικά», τόμ. Β', σ. 466, ἐγγραφὸν ὑπ' ἀριθμ. 40.

2) Ἀντί: Σταγῶν Ἰγνάτιος, τοῦ ἀντιγράφου, ἐν τῷ πρωτοτύπῳ σημειοῦται κάτωθι τῆς ὑπογραφῆς: Ἐλασσῶνος Ἰγνάτιος, τῆς λιξ. Σταγῶν διαγραφείσης.

12

Ἔντυπος πατριαρχικὴ καὶ συνοδικὴ ἐγκύκλιος τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σωφρονίου πρὸς τὸν Μητροπολίτην Κρήτης Διονύσιον, δι' ἧς συνιστᾶται ἡ ἐν κτηματολογίῳ καταγραφὴ τῶν Μοναστηριακῶν καὶ Ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων καὶ ζητεῖται ἡ ἀποστολὴ ἀντιγράφου πρὸς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν. (Νοέμβριος 1865).

ΑΔΗ, ΠΕ, ἀριθμ. χειρ. 12. Ἐπὶ διφύλλῳ χάρτου 0,25 × 0,37 μ. Ἄνω ὀριστερὸ ὁ τύπος τῆς διὰ πιέσεως ἀποτυπωθείσης σφραγίδος τοῦ Πατριαρχείου καὶ κάτω: Ἀριθ. Πρωτ. 5696 | Ἀριθ. Διεκ. 3836. Χειρόγραφος ὁ ἐπίτιτλος, οἱ τρεῖς πρῶτοι στίχοι καὶ τὸ ὑστερόγραφο. Ἐπὶ τῆς κάτω παρυφῆς διὰ χειρὸς τοῦ Μητροπολίτου Διονυσίου: ἀνατίθεται τῷ ἡμετέρῳ ἐπιτρόπῳ ἐ | πιακόπῳ Ἀγίῳ Ἀρκαδίας κὺρ Γρηγορίῳ καὶ τῇ ἐπι | μῶ Δημο | γερνίῳ, διὰ τὰ περαιτέρω. τῇ 18: 9βρίου: 65: —† ὁ Κρήτης Διονύσιος». Ἐπὶ τῆς τετάρτης σελίδος: «† Τῷ τιμωτάτῳ Μητροπολίτῃ Κρήτης, ὑπερίμῳ καὶ ἐξάρχῳ Εὐρώπης, ἐν | ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν Μετροπόλεως κὺρ | Διονυσίῳ». Σφραγίς ἐφ' ἱσπανικοῦ ἐρυθροῦ κηροῦ τοῦ πατριάρχου Σωφρονίου συνεχύουσα ἐπιμήκη τριαν. Κατάστασις διατηρήσεως καλή.

† Σωφρόνιος ἐλέῳ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης |

† Ἱερώτατε Μητροπολίτα Κρήτης, ὑπέριμε καὶ ἔξαρχε Εὐρώπης, ἐν ἀγίῳ πνεύματι | ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν Μετροπόλεως κὺρ Διονυσίε χάρις | εἴη τῇ αὐτῆς ἱερότητι καὶ εὐλόγη παρὰ Θεοῦ. |

Ἔστω γνωσὸν τῇ αὐτῆς Ἱερότητι, ὅτι ἐπειδὴ κατὰ προνοητικὴν αἰτησὴν τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, | ἐγκριθεῖσαν εὐμενῶς ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Κυβερνήσεως, πρόκειται ἐνεργηθῆναι μέτρον γενικὸν με-

ταγραφῆς καὶ | ἐξασφαλίσεως τῶν διαφοροῦν εἶδους ἀκινήτων κτημάτων, τῶν ἀνηκότων εἰς πάντα τὰ κατὰ τόπους Ἱερὰ Μονα | στήρια, ἢ εἰς Ἱερὰς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὴν Μητρόπολιν, ἢ εἰς Σχολεῖα καὶ ἄλλα κοινὰ καταστήματα, τῶν δ | ποίων ἢ κυριότης, καὶ τοὶ πασίγνωστος, σιερεῖται μὲν τοὶ τακτικῶν καὶ μονίμων ἀποδεικτικῶν τῆς ἰδιοκτησίας | αὐτῶν ἐγγράφων, εἴτε ἀπολεσθέντων ἐκ τῶν περιστάσεων, εἴτε ἄλλως ἐν ἀταξία ὄντων, ἐξ οὗ καὶ συνέβαινε πολ | λάκις, ἵνα διαφιλονεκῆται ἢ δεσποτεία αὐτῶν. Διὰ τοῦτο προκειμένου ἤδη, ὡς εἴρηται, κατακυρωθῆναι δι' ἐκδό | σεως νέων ἐπισήμων ἐγγράφων τῆς Ὑψηλῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἀσφαλισθῆναι τὰς μοναστηριακὰς καὶ ἐκκλησια | στικὰς ἰδιοκτησίας, ἐδέησε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἵνα δι' ἀκριβοῦς ἐξετάσεως γνωσθῶσιν αὐταὶ καὶ δηλοποιη | θῶσι διὰ τῆς Ἐκκλησίας, ὅπου δεῖ. Ταῦτα εἰδοποιούντες καὶ τῇ αὐτῆς Ἱερότητι διὰ τῆς παρουσίας Πατριαρχι | κῆς καὶ Συνοδικῆς ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς, ἐντελλόμεθα καὶ προτροπέμεθα, ὅπως, ἅμα τῷ λαβεῖν, φρονίσῃ καὶ ἐπι | μεληθῆῖ κυριαρχικῶς, ἵνα καταστρωθῆῖ γενικὸν ἀπάντων τῶν ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ τῆς κειμένων Μοναστηριακῶν καὶ | Ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων καὶ λοιπῶν κοινῶν ἰδιοκτησιῶν κτηματολόγιον, ἐν ᾧ θέλουσι καταγραφῆ τὰ μὲν | κτήματα τῶν Μοναστηρίων ὑπὸ τὸ ὄνομα Μοναστηριακά, τὰ δὲ τῶν Μητροπόλεων, Ἱερῶν Ἐκκλησιῶν, Σχο | λείων, Νοσοκομείων καὶ ἄλλων κοινῶν καταστημάτων ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐκκλησιαστικά, δηλονότι ἐν τῇ καταγρα | φῇ θέλει σημειοῦται, ὅτι τὸ δεῖνα κτήμα τῆς Μητροπόλεως, εἴτε Σχολῆς, εἴτε Νοσοκομείου, ὑπάρχει κτήμα τῆς | Μητροπόλεως, εἴτε Σχολῆς, εἴτε Νοσοκομείου τῆς δεῖνος Ἱερᾶς Ἐκκλησίας. Ὡσαύτως θέλει ὀρίζεται ἐν τῷ κτήμα | τολογίῳ, ἐὰν τὸ σημειούμενον κτήμα ἔχη σενετίον' ἢ οὐ, τιθεμένης καὶ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ σενετίου, ἐὰν ὑπά | ρχη τοιοῦτον, ἔτι δὲ καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀτόμου, εἰς ὃ ὑπάρχει εἰκονικῶς ἐπιγεγραμμένον, ἐν περιπτώσει δὲ μὴ | ὑπάρξεως σενετίου θέλει ὀρίζεται ὁ χρόνος, ἀφ' ὅτου τὸ ἐν λόγῳ κτήμα εὐρίσκεται εἰς τὴν κυριότητα τῆς Μονῆς | ἢ τῆς Ἐκκλησίας. Πρὸς δὲ τοῦτοις θέλει σημειοῦται καὶ ὁ Καζᾶς καὶ τὸ χωρίον, εἰς ὃ κεῖται ἕκαστον κτήμα, τὰ στρέμ | ματα ἐξ ὧν συνίσταται καὶ τὰ ὄρια αὐτοῦ. Τοιοῦτον τοίνυν Κτηματολόγιον, ὃν ἀπαρallάκτως σύμφωνον πρὸς | τοὺς ἐν τοῖς ἀρχείοις τῶν Μοναστηρίων καὶ Ἐκκλησιῶν σωζομένους Κώδικας, καὶ διὰ μὲν τὰ κτήματα τῶν Μοναστηρίων | ὃν ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τῶν Ἱγουμενῶν, διὰ δὲ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ κτήματα ὑπὸ τῶν προκρίτων | ἐπαρχιωτῶν χριστιανῶν, καὶ φέρον τὴν ἀρχιερατικὴν αὐτῆς ἐπικύρωσιν, θέλει ἀποστείλει ἐν τάχει πρὸς τὴν Ἐκ | κλησίαν ἢ Ἱερότης τῆς διὰ τὰ περαιτέρω. Πρὸς πλείονα δὲ ὀδηγίαν τῆς περὶ τοῦ τρόπου τῆς καταστρώσεως τοῦ | ζητουμένου Κτηματολογίου ἀποστέλλομεν αὐτῇ τὸ

περίκλειστον Διάγραμμα. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπει | ρον ἔ-
λεος εἶη μετ' αὐτῆς. ἠοξέ' Νοεμβρίου α'.

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως	ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός
† Ὁ Νικομηθεΐας Διονύσιος	» » » »
† Ὁ Πελαγωνείας Βενέδικτος	» » » »
† Ὁ Αἴνου Γαβριήλ	» » » »
† Ὁ Σάμου Γαβριήλ	» » » »
† Ὁ Ἐλασσῶνος Ἰγνάτιος	» » » »
† Ὁ Κώου Κύριλλος	» » » »
† Ὁ Νικαίας Ἰωαννίκιος	» » » »
† Ὁ Κρήτης Διονύσιος	» » » »
† Ὁ Μηθύμνης Ἀγαθάγγελος	» » » »
† Ὁ Φαναριοφαρασάλων Νεόφυτος	» » » »

Υ. Γ. Τὰ ἀνωτέρω θέλει κοινοποιήσει καὶ πρὸς τοὺς θεοφιλεστά-
τους αὐτῆς ἐπι | σκόπους ὅπως συμμορφωθῶσιν ἀπαράλλaktως. |

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ

*) σενέτιον, ὁμόλογον, κτηματικὸς τίτλος.

13

Ἀντίγραφον ἐγκυκλίου ἐκκλησιαστικῆς ἐπιστολῆς τοῦ πατριάρχου Κων-
σταντινουπόλεως Γρηγορίου πρὸς τὸν Μητροπολίτην Κρήτης Διο-
νύσιον, δι' ἧς ρυθμίζονται τὰ τῆς μνηστείας. (Ἰούλιος 1868).

ΑΔΗ, ΠΕ, ἀριθμ. χειρ. 15. Ἐν ἀντιγράφῳ, ἐπὶ διφύλλου χάριτος δια-
στάσεων 0,25 × 0,365. Τὸ κείμενον ἐπὶ τῶν δύο πρώτων σελίδων Ἐπι-
τῆς ἄνω παρυφῆς ἀριστερά: Ἀριθ. πρωτοκ. 3156 | Διεκτερ. 1748, εἰς τὸ
μέσον: «† ὁ Κρήτης Μελέτιος (ὑπογραφή) δι ἀκριβὲς ἀντίγραφον ἐπιβε-
βαιοῖ <»». Κατάστασις διατηρήσεως μετρία. Φθοραὶ κατὰ τὰ σημεῖα πτύ-
ξεως.

† Γρηγόριος ἰ' ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης |

† Ἱερώτατε Μητροπολίτα Κρήτης, ὑπέριτε καὶ ἔξαρχε Ἐδρώπης,
ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι Ἀγαπητὲ Ἀδελφὲ καὶ | Συλλειτουργοῦ τῆς Ἡμῶν
Μετριότητος, κὺρ Διονύσιε, χάρις εἶη τῇ Αὐτῆς Ἱερότητι καὶ εὐρόνη
παρὰ Θεοῦ. | Ἐκτὸς τῆς ἀδιαλείπτου μερίμνης, ἣν ἀείπετε καταβάλλει
ἀξιοχρέως ἡ Ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ὑ | πὲρ τῶν πνευματικῶν
συμφερόντων, τῶν ἀπανταχοῦ εὐσεβῶν πνευματικῶν αὐτῆς τέκνων, κρι-

νοῦσα | χοῆος ἀδιῆς, ἵνα κήθεται καὶ προνοῆ καὶ ὑπὲρ τῆς ἠθικῆς εὐ-
ταξίας ἀδιῶν, καὶ τῆς ἀποφυγῆς ἐπιμόμων | πράξεων ἐν ταῖς κοινω-
νικαῖς ἀδιῶν οὐδέσσει, καθῆκον ἐθεώρησε διακοινῶσαι καὶ τὰς ἐφεξῆς
προνοῆ | τικὰς ἀδιῆς συμβουλὰς καὶ διαταγὰς, ἀφορώσας τὸ ἀκατάτα-
κτον καὶ ἀμειπιον τῶν νομιμῶς συγκροτου | μένων μνηστειῶν, καθ’
ἄσων ἀδιαι εἰσὶν αἱ πρῶται βάσεις τῆς ἐν ἀγάπῃ καὶ χριστιανικῇ εἰρή-
νῃ καὶ οὐ | ζυγκῇ ἁρμονία συζωίας τῶν μνηστειομένων, καθότι μετὰ
δυσαρρεσκείας οὐ μικρὰς βλέπει ὅτι ἐπὶ τοῦ | οὐσιώδους τούτου ἀντικει-
μένου συμβαίνουσι καθ’ ἐλάσσην πολλὰ καὶ ἀνοίκιοι καταχρήσεις καὶ
ἀταξίαι, ἐξ | ὧν προκύπτουσι διενέξεις καὶ διαπληκτισμοί, καὶ τελευ-
ταῖον διαλύσεις ἀῤῥαβῶνων, οὐ μόνον ὁ | ρειδος φέρουσι καὶ κατη-
γορίαν, ἀλλὰ καὶ ζημίαις ἀμφοτέρων τῶν μνηστειομένων μερῶν. [| τὰ
δὲ | τούτων ὑπάρχει τὸ ἀτόλυτον καὶ ἀκανόνιστον, τοῦ τε χρόνον τῆς
μνηστειῆς καὶ τοῦ ποσοῦ τῶν συναλλατ | τομένων ἀρραβῶνων, καὶ ἄλ-
λαι παρορήσεις καθηκόντων ἐκ μέρους τῶν τε γονέων καὶ τῶν μνηστή-
ρων καθὰ | τοιῦτα ὀσημέροι προκύπτουσι δυσάρεστα παραδείγματα.
Καθότι πρῶτον ἐν τῷ μειαξὺ τῆς μνηστειῆς | διαστήματι, ὅπερ πολλὰς
κις παρατείνεται καὶ εἰς χρόνους ὀλοκλήρους, ὑπάρχει ἐλευθέρῃ ἢ εἴσο-
δος καὶ ἔξοδος | τῶν νέων μνηστήρων εἰς τὰς οἰκίας τῶν πενθερῶν,
καὶ ἀκόλυτος ἢ συναρασιζομένη τῶν μνηστειομένων. | Ἐπειτα, ἐκτὸς
τῶν λόγων ἀῤῥαβῶνος ἀνταλλατιομένων μνηστειῶν, δίδονται εἰς τὰς ἐρο-
τάς καὶ δωρεαὶ βαρυτίμοι, ἐπακυλονθοῦσι δὲ καὶ ἔξοδα μάταια καὶ ἀ-
νωφελῆ καθ’ ὄλην τὴν διάρκειαν τῆς μνηστειῆς. Συμπε | σούσης δὲ
δυσαρρεσκείας τινὸς μειαξὺ ἀδιῶν, τότε ἀναρῶνται προφάσεις ἐπὶ δια-
λύσει πρὸς φιλοκέρδειαν | καὶ ἀπαιτήσεις διπλασίων ἀῤῥαβῶνων, καὶ
ἀγωγαὶ ζημιῶν καὶ ἐξόδων, καὶ πλεῖστα ἄλλα ἄτοπα | παρέπονται, πη-
γάζοντα, ὡς προέφημεν, ἐκ τοῦ ἰκανονίστου καὶ ἀορίστου καὶ ἀτάκτου
τρόπου τῶν μνηστειῶν. | Ταῦτα τοίνυν γενικῶς καταγοῦντες καὶ ἐξα-
λείφοντες τοῦ λοιποῦ ἐκ προνοίας Ἐκκλησιαστικῆς, | διαβιβάζομεν καὶ
τῇ Ἀδιῆς Ἱερότητι, διὰ τῆς παρούσης; Ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ἐγκυ-
κλίου ἐπιστολῆς τὰ περὶ τοῦ | ἀντικειμένου τούτου συνοδικῶς ἐγκριθέν-
τα, ἐντελλόμενοι καὶ προτιρεπόμενοι Ἀδιῆ, ὅπως, οὐστήσασα τοῖς | ἐ-
παρχιώταις Ἀδιῆς χριστιανοῖς δι’ Ἀρχιερατικῶν Ἀδιῆς Γραμμάτων,
ὑπαγορεύσῃ αὐτοῖς ὅπως ἀπὸ τοῦ νῦν | καὶ εἰς τὰ ἐξῆς ἐν ἐκάστη συγ-
κροτήσῃ μνηστειῆς, ἥτις ὀφείλει νὰ γίνηται ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἱερατι-
κῶς | προῖσταμένου καὶ δύο τῶν προκριωτέρων τῆς ἐνορίας, ἐχόντων
βεβαίως τῶν μνηστειομένων τὴν νόμιμον | ἡλικίαν, προθεσμία ἐξ μη-
ρῶν, ἢ τὸ πολὺ ἐνὸς ἔτους μέχρι τῶν γάμων, οὔτινες δέον ἵνα ἐκτελῶν-
ται ἐξ | ἅπαντος ἐν τῇ λήξει τῆς προθεσμίας ταύτης καὶ οὐχὶ περαιτέ-
ρω, τὰ δὲ λόγῳ ἀῤῥαβῶνος διδόμενα | ἀμοιβαίως ψιλὰ συμφώνως θέ-

λουσι συνίστασθαι εἰς δακτυλίδια ἕξ ἑκατέρων τῶν μερῶν ἀξία: ἀναλόγου | τῆς καταστάσεως τῶν μνηστευομένων, καὶ αὐτὰ μόνα λογίζονται ὁ καθ' αὐτὸ ἀρῶντων, ὅστις ἐν περιπτώσει | διαλύσεως τυχὸν τῆς μνηστείας, ἔχει ἐπιστρέφειν διπλάσιος παρὰ τοῦ μετανοῦντος μέρους, λείψωσι δὲ | ὅλως διόλου καὶ αἱ κατὰ τὸ διάστημα τῆς μνηστείας κακῶς ἐπιζόμεναι δωρεαὶ τόσον παρὰ τοῦ μνηστήρος, ὅσον | καὶ παρὰ τῆς μνηστῆς, καθότι αἱ φιλοδοξίαι οὐδαμῶς λογίζονται ὡς ἀρῶντων, οὔτε ἐπιστρέφονται διπλά | σοι συμβαινούσης διαλύσεως, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ ἐκ φιλοτιμίας ματαίας καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν γινόμενα | ἔξοδα καὶ φαγοπότια εἰς οὐδὲν μετροῦνται, οὔτε ἀπαιτοῦνται παντελῶς μὴ γενομένου τοῦ γάμου. Ἐν τούτοις δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἀρῶντων δέον ἵνα συντάττωνται καὶ τὰ ἀνοιβαιῖα προικοσύμφωνα, | ὑπογραφόμενα παρ' ἑκατέρων, καὶ μαρτυρούμενα ὑπὸ τῶν παρευρισκομένων, ἧτοι τοῦ ἱερατοῦ | κῶς προῖσταμένου καὶ τῶν προκρίτων. Πρὸ πάντων δὲ οἱ μνηστήρες μηδὲν ἔχουσιν ἐλευθέρων τὴν εἴσοδον | καὶ ἔξοδον, μηδὲ τὰ συναστροφῶνται καὶ συνδιασκέδάζουσι μετὰ τῶν μνηστῶν αὐτῶν, ἐκτὸς ἐπι | σήμων καὶ ὠρισμένων ἐπισκέψεων κατὰ τὰς ἐπισήμους ἡμέρας, γνωστοῦ ὄντος διὰ τῆς συνεχοῦς πεί | ρας ὅτι ἐκ τῆς τοιαύτης ἀπολύτου τῶν μνηστῆρων συναστροφῆς προκύπτουσι πολλὰ ἄτοπα καὶ πολ | λαὶ ἀφορμαί, προκαλοῦσαι ἐπὶ τέλους τὴν διάλυσιν τῆς μνηστείας...

Ταῦτα τοίνυν διακοινώσασα | καὶ ἡ Ἱερότης τῆς τοῖς χριστιανοῖς Ἀθῆνης, καὶ διατυπώσασα ἐν ταῖς τῶν μνηστῶν αὐτῶν συγκροτήσεσι, διε | νεργῆ ἀπαρτάλακτως, ὅπως ἐκλείψωσιν αἱ μέχρι τοῦδε συμβαινουσαι καταχρήσεις ἐπὶ τῶν μνηστῶν, | εἰς τρόπον ὥστε, μετὰ τὴν διακοίνωσιν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τούτων συμβουλῶν καὶ προνοητικῶν διαταγῶν, | οὐδέποτε ἀναρῆναι διέρεξις καὶ διαφορὰ τῶν μνηστευομένων, ὁ μὴ φυλάξας ταύτας εἴτε ἐκ τῶν γονέων, εἴτε | ἐκ τῶν μνηστῆρων μηδὲν εἰσακούηται εἰς τὰς ἀπαιτήσεις αὐτοῦ, | ἀλλ' ἀπορῶνται πᾶσαι αἱ ἀπαιτήσεις αἱ μὴ συνάδουσαι πρὸς τὰ ἀνωτέρω διατυπωθέντα. | Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μετ' αὐτῆς. ἄωξή' Ἰουλίου ιβ' |

Υ. Γ. Ὁμοίως διακοινώσασα ταῦτα καὶ τοῖς ὑπ' Ἀθῆναι θεοφιλεστάτοις Ἐπισκόποις θέλει καταστήσει προσε | κτικὸν εἰς τὴν ἀπαράλακτον αὐτῶν ἐνέργειαν. |

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως	ἐν Χ(ριστ)ῷ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς
† Ὁ Κυζίκου Νικόδημος	» » » »
† Ὁ Δέρκων Νεόφυτος	» » » »
† Ὁ Δράμας Ἀγαθάγγελος	» » » »
† Ὁ Βοδενῶν Νικόδημος	» » » »

† Ὁ Χαλκηδόνος Γεράσιμος	ἐν Χ(ριστ)ῶ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς
† Ὁ Κρήτης Διονύσιος	» » » »
† Ὁ Γάνου καὶ Χώρας Χρῦσανθος	» » » »
† Ὁ Κορυτζᾶς Νεόφυτος	» » » »

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ

1) Γρηγόριος ΣΤ' Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, τὸ α' 1835 - 1840, 1867 - 1871 τὸ β'· βλ. Γεωργίου, Π. Πίν. σ. 703.

14

Ἐπιστολὴ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου πρὸς τὸν Μητροπολίτην Μελέτιον, ἀγγέλλουσα τὴν καθ' ἃ ἐπεθύμη, ἀναγνώρισιν τῶν ἡγουμένων τῶν Μοναστηρίων Χαλεβῆ καὶ Ἀγίας Τριάδος τῶν Τσαγκαρόλων, καθὼς καὶ τὴν ἀποστολὴν τῶν σχετικῶν ἡγουμενικῶν γραμμάτων. (Ἰούλιος 1869).

ΑΔΗ, ΠΕ, ἀριθμ. χειρ. 17. Ἐπὶ διφύλλου λεπτοῦ χάρτου διαστάσεων 0,25 × 0,375 μ. Ἄνω ἀριστερὰ ὁ τύπος τῆς διὰ πίεσεως ἀποτυπωθείσης σφραγίδος τοῦ Πατριαρχείου καὶ κάτωθι αὐτῆς: Ἀρ. Πρωτ. 3717 | Ἀρ. Δ. 2703. Ἐπὶ τοῦ πρὸς φακέλλωσιν τμήματος τῆς τετάρτης σελίδος: «† Τῶ Ἱερωτάτῳ Μητροπολίτῃ Κρήτης, ὑπερίμῳ καὶ ἑξάρχῳ | Ἐθρώπης, ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῶ ἀδελφῶ καὶ συλλειτουργῶ τῆς ἡμῶν | Μειριότητος, κὺρ Μελέτιε». Σφραγίς ἐφ' ἰσπανικοῦ ἐρυθροῦ κηροῦ τοῦ Πατριάρχου ἀπαλειφθεῖσα. Φθοραὶ κατὰ τὰ σημεῖα τῆς πτύξεως

† Γρηγόριος ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης |

† Ἱερότατε Μητροπολίτα Κρήτης, ὑπέριμε καὶ ἑξαρχε Ἐθρώπης, ἐν ἀγίῳ πνεύματι | ἀγαπητὲ ὀδελφὲ καὶ συλλειτουργε τῆς ἡμῶν Μειριότητος κὺρ Μελέτιε· χά | ρις εἴη τῇ αὐτῆς Ἱερότητι καὶ εὐχῆν παρὰ Θεοῦ.

Τὸ ἀπὸ τῆς κε' τοῦ παρελθόντος Ἰουνίου ἀδελφικὸν γράμμα της κομισάμενοι [ ], εἶδομεν ὅσα | ἐν αὐτῶ σημεῖοι, συνιστώσα ἡμῖν τὴν ἐπίσημον ἀναγνώρισιν τῶν ἄκρι ἐκλεγέντων νέων Ἱηγουμένων ἐν τοῖς αὐτόθι Ἱεροῖς Σταυροπηγιακοῖς Μοναστηρίοις τῆς ὑ | περαγίας Θεοτόκου Χαλεβῆ καὶ τῆς ἀγίας Τριάδος τῶν Τσαγκαρόλων· συμ- | φώνως ταῖς ἐπισυνημέναις πρὸς ἡμᾶς ἀναφοραῖς αὐτῶν. Ὅθεν δεξάμενοι | εὐμενῶς τὴν τε σύστασιν τῆς Ἱερότητός της, ὡς καὶ τὴν τῆς αὐτῶν Ὅσιότητος θεομὴν | παράκλησιν, ἐκδόντες ἀποσιέλλομεν περίκλειστα ἐν τῇ παρούσῃ ἐπιστολῇ ἡμῶν | τὰ ἡγουμενικὰ αὐτῶν γράμμα-

τα, ἅτινα θέλει διαβιβάσει αὐτοῖς ἀσφαλῶς διὰ | τὰ περαιτέρω ἢ δὲ
τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἶη μετ' αὐτῆς. |

, αωξθ' Ἰουλίου κδ'

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χ(ριστ)ῶ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹⁾ Μελέτιος Καβάσιλας, ὁ Καλύμνιος, μητροπολίτης Κρήτης, τὸ α' 1868 - 1874 καὶ 1877 - 1882 τὸ β' βλ. Ν. Τωμαδάκη, Εἰδήσεις καὶ ἔγγραφοι, σ. 208 καὶ Εὐμενίου Φανοῦράκη, Δύο πατριарχικά γράμματα πρὸς τὸν Μητροπολίτην Μελέτιον Καβάσιλαν, «Κρητικά Χρονικά» Η' (1951), σσ. 211 - 216. Δυσμενῆς ἡ κρίσις περὶ τῆς πολιτείας τοῦ Μελετίου. Ὁ Νικολαΐδης ἀναφέρει εἰς τὰ «Σημειώματά» του «Τὸ 1869, Ἀπριλίου 8, ἐφθασε ὁ νέος Μητροπολίτης Μελέτιος. Ἡ τελευταία του λειτουργία ἦτον Κυριακὴ τῶν προπατόρων καὶ τὴν 18 Δεκεμβρίου ἀνεχώρησε διὰ παντός κατὰ τὸ 1873, ἀρχιερατεύσας ἐνταῦθα 4 1/2 χρόνους ὄχι καλῶς», Παρολαμᾶς, ἐνθ' ἄνω, σ. 323. Ἄλλὰ καὶ κατὰ τὴν δευτέραν μετὰθυσίν του εἰς Κρήτην (ἐκ Διδυμοτείου) «ὁ λαὸς τὸν ὑπεδέχθη ψυχρότατα καὶ τὸ μέλλον προοιωνύεται ὄχι εὐχερές», αὐτόθι, σ. 328. Περὶ τῆς συντάξεως κανονισμῶν μοναστηριακῶν κτημάτων βλ. αὐτόθι, σ. 324, καὶ περὶ τοῦ θανάτου καὶ τῆς κηδείας τοῦ Μελετίου, ἐπίσης, αὐτόθι σ. 336. Νεκρολογία ἐδημοσιεύθη εἰς ἐφ. Ἡρακλείου «Μίνως», 21 Αὐγ. 1882, ἀριθμ. φύλλ. 80 Περὶ τοῦ ἐπεισοδίου τοῦ προκύψαντος, ἐκ τῆς εὐρέσεως τῆς εἰκόνης τῆς Παναγίας Καλυβιανῆς, μεταξὺ Μελετίου καὶ τοῦ Διοικητοῦ Ἡρακλείου Μουσταφᾶ Νουρῆ Πασᾶ, βλ. Ν. Παπαδάκη, Πολιτικὴ σάτυρα ἐν Κρήτῃ, Κρητικαὶ Μελέται, ἔτος Α, τεύχ. 4 (1933), σσ. 123 - 139.

²⁾ Σταυροπηγιακὴ μονὴ ἐν Ρεθύμνῳ (δῆμος Χρωμοναστηρίου). Ἔτερα σταυροπηγια εἰς τῷ αὐτῷ νομῷ: Ἀρκαδίου, Ρουσίκων, Μυριοκεφάλων. Βλ. G. Gerola, Monumenti Veneti dell' isola di Creta, τόμ. 3, σσ. 172 - 173.

Διὰ σιγγιλιάδους ἐν μεμβράνῃ γράμματος τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀνθίμου Δ' (τὸ β), ἀνανευοῦται ἡ σταυροπηγιακὴ ἀξία τῆς μονῆς, κοινῇ ἀναφορᾷ τῶν μοναχῶν αὐτῆς (1818) ἰδὲ σχετικῶς Κ. Τσατσαρώνακη, Πατριарχικά σιγγιλια τῶν Μονῶν Ἀρσάνη καὶ Χαλεβῆ Ρεθύμνης, «Κρητικά Χρονικά», Η' (1954), σσ. 208 - 210.

Εἰς τὸ Ἱστορικὸν Μουσεῖον Κρήτης ἀπόκειται (ὑπ' ἀριθμ. καταγρ 239) σφραγὶς τῆς μονῆς ἐξ ὀρειχάλκου, δισκοειδῆς, μὲ λαβὴν ὀπισθεν φέρει Χερουβεῖμ ἑκατέρωθεν ΜΡ ΘΥ. Περὶξ δέ: † Η ΣΦΡΑΓΙΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΜΙΑΣ ΜΟΝΗΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΣ ΤΟΥ ΧΑΛΕΒΙ ΑΦΜΑ. (Τὴν ὑπερξιν τῆς σφραγίδος ταύτης ἐν τῷ Ι.Μ.Κ. ὀφείλω εἰς ὑπόδειξιν τῆς ἐπιμελητείας αὐτοῦ κ. Σ. Λογιάδου - Πλάτωνος, τὴν ὁποῖαν καὶ ἐντεῦθεν εὐχαριστῶ).

Ἐξ ἀνεκδότου ἐπιστολῆς τοῦ ἐπισκόπου Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου Ἰλαρίωνος Κατσούλη πρὸς τὸν Μητροπολίτην Μελέτιον τῆς 10 Ὀκτ. 1869 ἐκ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Μπαλί (Ἀρχεῖον Ἱ. Μητρο. Κρήτης), μονθάνομεν τὸν θάνατον τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς. πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπεστάλη τὸ ἡγουμενικὸν γράμμα ἐκ τοῦ Πατριарχείου. Οὗτος ἑκαλεῖτο Παρθένιος, ἐγκατελείφθη δὲ ἀπὸ τοῦ πατέρος τῆς μονῆς, τοὺς ὁποίους καὶ δι' ἄλλους λόγους ψέγει ὁ ἐπίσκοπος. Ὁ ἴδιος προτείνει ὡς νέον ἡγούμενον τὸν ἱεροδιάκονόν του Ἀνθιμον.

Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1881 ὑπῆρχον ἐν τῇ μονῇ δύο μοναχοὶ καὶ εἰς κοσμικός· βλ. Νικολάου Στυροράκη, ἐνθ' ἄνω, σ. 154. Ἡ μονὴ φέ'

ρεται ὡς διαλελυμένη μετὰ τὸ 1881, βλ. Νικολάου Παπαδάκη, Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης, Χανιά, 1936, σ. 92. Παρὰ ταῦτα, Καλλινίκον τινα, ἠγούμενον Χαλεβῆ, εὐρίσκομεν μεταξὺ τῶν ἐκ Κρήτης συνδρομητῶν εἰς τὴν δὴν ἔκδοσιν τοῦ Κυριακοδρομίου τοῦ Νικηφόρου Θεοτόκη, δαπάνη Ἀντωνίου Ν. Καστριώτου, ἐν Ἀθήναις, 1885, τόμ. 1ος, σ. 260.

*) Βλ. Ν. Τομαδάκη, Ἡ ἱερὰ μονὴ Ἁγίας Τριάδος τῶν Τζαγκαρόλων ἐν Ἀκρωτηρίῳ Μελέχα Κρήτης, ΕΕΒΣ, Θ' (1932), σσ. 289 - 350. Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἠγούμενος εἶναι ὁ Μισαήλ Τζιλβάκης, ἀρχικῶς ἐπιστάτης (1866 - 1869) καὶ εἶτα ἠγούμενος (1869 - 1870) τὸ α', (1895 - 1898) τὸ β', πρβλ. Τομαδάκης, αὐτ. σ. 339.

15

Ἐντυπος πατριαρχικὴ καὶ συνοδικὴ ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου πρὸς τὸν Μητροπολίτην Κρήτης Μελέτιον περὶ ἐνισχύσεως, δι' ἔγγραφῆς συνδρομητῶν, τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Μακράκη ἀναγγελλομένης ἐκδόσεως τῆς «Βιβλιοθήκης τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς Ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας» (Ἰούλιος 1869).

ΑΔΗ, ΠΕ, ἀριθμ. χειρ. 18 Ἐπὶ διφύλλου χάρτου διαστ. 0,22 × 0,355 μ. Ἄνω ἀριστερὰ ὁ τύπος τῆς διὰ πίεσεως ἀποτυπωθείσης σφραγίδος τοῦ Πατριαρχείου καὶ κάτωθι αὐτῆς: Ἀριθ. πρωτ. 3857 | Ἀριθ. Δ. 2813. Ἐπὶ τοῦ πρὸς φακέλλωσιν τμήματος τῆς τετάρτης σελίδος: «† Τῷ Ἱερωτάτῳ Μητροπολίτῃ Κρήτης ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ | Ἐθρώπῃς, ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπῶ ἀδελφῶ καὶ συλλειτουργῶ τῆς | ἡμῶν Μειριότητος κῆρ Μελετίῳ». Σφραγίς ἐφ' Ἰσπανικοῦ ἐρυθροῦ κηροῦ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου ἀπαλειφθεῖσα. Κατάστασις διατηρήσεως καλὴ.

† Γρηγόριος ἐλέῳ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

† Ἱερώτατε Μητροπολίτα Κρήτης ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ Ἐθρώπῃς ἐν ἀγίῳ—πνεύματι ἀγαπητῆ ἀδελφῆ καὶ συλλειτουργῆ τῆς ἡμῶν Μειριότητος κῆρ Μελέτιε | χάρις εἶη τῇ αὐτῆς Ἱερότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ. |

Ἐκ τῆς περικλείστου ἀγγελίας τοῦ ἔλλογιμου κῆρ Ἀποστόλου Μακράκη¹ πληροφορεῖται καὶ | ἡ Ἀρχιερωσύνη τῆς τὴν ἀξιέπαινον αὐτοῦ πρόθεσιν πρὸς ἔκδοσιν τῶν ἱερῶν συγγραμμάτων τῶν | θεοφόρων πατέρων ἡμῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Βιβλιοθήκη τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς Ἀνατολικῆς τοῦ | Χριστοῦ Ἐκκλησίας», ἀρχομένην ἀπὸ τῶν Ἱεραρχῶν, Βασιλείου τοῦ μεγάλου, Γρηγορίου | τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Λουσοστόμου, καὶ δι' πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτοῦ εἰς ἐκπεραίωσιν τοῦ | δυ-

σχεροῦς καὶ πολυδαπάνου ἔργου ἀπέβλεψεν εἰς τὴν συνδρομὴν παντὸς ζηλωτοῦ τῆς πατρῶας εὐ | σεβείας καὶ δόξης, ὃν τρόπον καὶ δι' ἀναφορᾶς αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἐξητήσατο τὴν συναντίληψιν τῆς | καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας. Καὶ ἐπειδὴ, καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾶ τὴν πνευματικὴν | ἀξίαν τῶν θεοσόφων τούτων συγγραμμάτων, οὐδεὶς τῶν εὐσεβῶν ἀγνοεῖ ὅπόσον ἐστὶ πολῦτιμος | διὰ τὰς ἐν αὐτοῖς σφραγίδας διδασκαλίας καὶ τὰς παντοίας ἠθικὰς παραινέσεις τῶν μεγάλων τούτων | φωστήρων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐπομένως ἀναγκαιοτάτη εἰς πάντα χριστιανόν, μάλιστα ἱερωμένον, | ἢ τούτων μελέτη καὶ ἀνάγνωσις· πρὸς δὲ τὴν κτήσιν αὐτῶν ἢ ὑπὸ τοῦ εἰρημένου ὁμογενοῦς ἀνδρὸς ἐπαγγελλομένη ἔκδοσις καθιστᾷ αὐτὴν εὐκόλον διὰ τε τὸ εὐκρινὲς καὶ τὴν κατὰ μικρὸν πλη | ρωμὴν ἐκάστου ἐκδιδομένου τόμου, ὡς ἐν τῇ ἀγγελίᾳ φαίνεται Διὰ ταῦτα ἐπινεύσαντες προθύ | μως εἰς χορηγίαν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἀρωγῆς, ἧς ὑπάρχει ἀντάξιον τὸ ἔργον διὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ | προκύψουσαν τοῖς πιστοῖς εὐφρέλειαν, γράφοντες διὰ τῆς παρουσίας Πατριαρχικῆς ἡμῶν καὶ | Συνοδικῆς ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς προτιροπούμεθα τὴν τῆς αὐτῆς Ἀρχιερωσύνην, ὅπως συντελοῦσα καὶ τὸ | ἀπὸ μέρους αὐτῆς εἰς τὴν προκειμένην ἔκδοσιν τῶν ἐν λόγῳ ἱερῶν συγγραμμάτων, οὐ μόνον εἶναι | τὴν καταγραφήν ἐν τῇ ἀγγελίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἐκ τῶν ἱερωμένων καὶ προκορίτων τῆς ἐπαρχίας | τῆς προσλάβῃ συνδρομητὰς διὰ τῶν ἀρχιερατικῶν αὐτῆς προτιροπῶν. Ἐκαστος δὲ τῶν συνδρομητῶν | ἔχει ἀναποκρίνεσθαι πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει βιβλιοπώλας Ἰωάννην Ἀλιμπέρτην καὶ | ἀδελφοὺς Δεπάσια. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μετ' αὐτῆς. |

, αὐξῆθ' Ἰουλίου κς' |

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως	ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς
† Ὁ Κυζίκου Νικόδημος	» » » »
† Ὁ Ἰωαννίνων Σωφρόνιος	» » » »
† Ὁ Δημητριάδος Δωρόθεος	» » » »
† Ὁ Σαζουαγαθουπόλεως Προκόπιος	» » » »
† Ὁ Νύσσης Καλλίνικος	» » » »
† Ὁ Λέρκων Νεόφυτος	» » » »
† Ὁ Δράμας Ἀγαθάγγελος	» » » »
† Ὁ Φιλαδελφείας Μελέτιος	» » » »
† Ὁ Βοδενῶν Νικόδημος	» » » »

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ

¹⁾ Μακράκης Ἀπόστολος, ὁ γνωστὸς θεολόγος καὶ ἱεροκῆρυξ ἐκ Σίφνου, (1811 - 1905). Περὶ αὐτοῦ βλ. Δ. Σ. Μπαλάνο, Ὁ Ἀπόστολος Μακράκης 1920.

Ἐπιστολὴ πατριαρχικὴ καὶ συνοδικὴ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου πρὸς τὸν Μητροπολίτην Κρήτης Μελέτιον περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου εἰσπράξεως τῶν δολογῶν τοῦ ἀποθανόντος Ἐπισκόπου Ρεθύμνης Καλλινίκου. (Αὐγούστος 1869).

ΑΔΗ, ΠΕ, ἀριθμ. χειρ. 19. Ἐπὶ διφύλλου λεπτοῦ χάρτου διαστ. 0,245 × 0,375 μ. Αἱ ὑπογραφαὶ συνεχίζονται καὶ ἐπὶ τῆς δευτέρας σελίδος. Ἐπὶ τῆς πρώτης ὄψεως ἀνω ἀριστερὰ ἢ διὰ πίεσεως ὀποτυπωθεῖσα σφραγὶς τοῦ Πατριαρχείου καὶ κάτωθι: Ἄρ. Πρ. 4321 | Ἄριθ. Δ. 3169. Ἐπὶ τῆς τελευταίας σελίδος: «† Τῷ Ἱερωτάτῳ Μητροπολίτῃ Κρήτης, ὑπερίμῳ καὶ ἐξάρχῳ Ἐθρῶ | πῆς ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡ | μῶν Μετριότητος, κὺρ Μελετίῳ». Σφραγὶς ἐφ' ἰσπανικοῦ ἐρυθροῦ κηροῦ δυσδιάκριτος. Περὶ τοῦ διὰ καρφίδος προσηρητημένου ἔγγραφου ἰδὲ ἐν ταῖς σημειώσεσιν. Κατάστασις διατηρήσεως καλὴ, πλην τῆς ὑπὸ σιτῶν κατεστραμμένης τετάρτης σελίδος.

† Γρηγόριος ἔλέῳ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης |

† Ἱερωτάτε Μητροπολίτα Κρήτης, ὑπέριμε καὶ ἐξαρχε Ἐθρώπης, ἐν ἃ | γίῳ πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργῆ τῆς ἡμῶν Μετριότητος | κὺρ Μελετίε' χάρις εἴη τῇ αὐτῆς Ἱερότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ.

Ἐπανερχόμενοι εἰς τὰ προγεγραμμένα ἡμῶν περὶ τῆς περιουσίας τοῦ | μακαρίτου Ἀρχιερέως ρεθύμνης Καλλινίκου' ἐκδηλοῦμεν τῇ Ἱερότητί τῆς, | ὅτι ἐκδοθὲν τὸ ὄπερ διὰ τακρίου' εἴχομεν προκαλέσει ὑψηλὸν Διά | ταγμα', ἀφορῶν τὴν ὑπὸ τῆς Ἱερότητός τῆς εἰσπραξίν τῶν δολογῶν τοῦ | μακαρίτου τῶν τε ἐπ' ὀνόματί του καὶ τῶν ἐπὶ τοῖς ὀνόμασι τοῦ ἀνεψιοῦ | του Ἰωάννου Ζαχαριάδου καὶ τοῦ ἀνθρώπου του Μιχαὴλ Χιωνιω | τάκη, περικλειόμεν ἐν τῇ παρούσῃ, ὅπως δυνάμει αὐτοῦ, καὶ διὰ τῆς | προστασίας τῆς τοπικῆς ἀρχῆς, λαβοῦσι εἰς χεῖράς τῆς τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος | δόμολογα, γράψῃ πρὸς ἡμᾶς καὶ εἰδοποιήσῃ τοῦτο, ὅπως ἀκολουθῶς γε | νομένης ἀπὸ κοινοῦ συνδιασκέψεως περὶ τῆς [|] τῆς περιουσίας | ταύτης, διαβιβασθεῖσαν αὐτῇ αἱ περὶ τοῦ πρακτικοῦ ἐκκλησιαστικαὶ | ἡμῶν ὁδηγαὶ καὶ διαταγαί. Περιμέομεν δὲ ταχέως τὴν ἀπο | τελεσματοικὴν τῆς ἀπάντησιν. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον | ἔλεος εἴη μετ' αὐτῆς.

,αὠξθ' Ἀγούστου κ'. |

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως	ἐν Χ(ριστ)ῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός
† Ὁ Κυζίκου Νικόδημος	» » » » »
† Ὁ Ἰωαννίνων Σωφρόνιος	» » » » »

† 'Ο Δημητριάδος Δωρόθεος	ἐν Χ(ριστι)ῶ ἀγαπητὸς ἀδελφός—
† 'Ο Δέρκων Νεόφυτος	» » » » »
† 'Ο Φιλαδελφείας Μελέτιος	» » » » »
† 'Ο Σαῶζουαγαθουπόλεως Προκόπιος	» » » » »

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹⁾ Καλλίνικος Νικολετάκης, ἐπίσκοπος Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου (1838 - 1869). Οὗτος κατ' ἀρχὰς ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ ἐξαδέλφου του Μελετίου, Μητροπολίτου Κρήτης, ἐπίσκοπος Αὐλοποτάμου (1832). «1838. Ἔλαβε καὶ τὴν Ἐπισκοπὴν Ρεθύμνης ὁ Αὐλοποτάμου Καλλίνικος ἐνωθεῖσαν δι' ἐνεργειῶν του ἀπὸ Κωνσταντινουπόλιν μὲ τὴν Αὐλοποτάμου ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ Μελετίου». Βλ. Μ. Παρλαμά, ἔνθ' ἄνωτ., 314. Περὶ τοῦ Καλλινίκου βλ. καὶ Τιμοθέου Βενέρεη, Τὸ Ἀρχάδι διὰ τῶν αἰώνων, Ἀθήναι, 1938, σ. 164.

²⁾ τακρίριον, ἐπίσημον ἔγγραφον τοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν.

³⁾ Μετάφρασιν τουρκικοῦ ἔγγράφου, εὑρεθεῖσαν ἐντὸς τῶν σελίδων τοῦ ἐκδομένου ἔγγράφου, παραθέτομεν ἀκολούθως:

Μονόφυλλον ἐπὶ λεπτοῦ χάρτου διαστ. 0,22 X 0,355 μ.

Τὸ ῥωμαϊκὸν Πατριαρχεῖον διὰ τακρίριου του | ἀνήγγειλε ἡμῖν, διὸ ἀποβιώσας ἐπίσκοπος ρεθύμνης | Καλλίνικος Ἐφένθης, ἐν μέρος τῶν ὁμολόγων τὰ δοῦτα | ἔλαβε δι' ὅσα χρήματα εἶχε δανείσει εἰς διαφόρους ἐπέγραψε | ἐπ' ὀνόματι του, τὰ δὲ λοιπὰ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Μιχαήλ | καὶ Σωτηρίου, καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ του Ἰωάννου Ζαχαριάδου, | ὅτι ὁ εἰρημένος Ἀρχιερεὺς, καθὼν καιρὸν εἴρχετο ἀπὸ Σύ | ρα εἰς Σύμυρην, παρέδωκε τὰ εἰρημένα ὁμολόγια | εἰς τοὺς ῥηθέντας, οἵτινες κρύψαντες αὐτά, ἤδη ἤρξαντο | νὰ τὰ ἐξαργυρώσωσι, καὶ ἐπειδὴ αἱ τοιοῦτου εἶδους περιουσίαι | τοῦ ἀρχιερέως, κατὰ τοὺς προηγουμένως συνταχθέν | τας καὶ δι' ὑψηλοῦ ἰραδὲ(α) ἐν ἐνεργείᾳ τεθέντας ἐθνικοὺς κα | νονισμοὺς, πρέπει νὰ λαμβάνωνται καὶ διανεμῶνται | παρὰ | τοῦ Πατριαρχείου, ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Μητροπολίτης Κρήτης | γνωρίζει τὴν εἰρημένην ὑπόθεσιν, διὰ τοῦτο ἐξελέξατο | καὶ διώρισεν αὐτὸν ἐπιτροπον, ὅπως ἐξετασθείσης καὶ ἐξακρι | βωθείσης προηγουμένως παρ' αὐτοῦ τῆς ὑποθέσεως, ἀκολουθῶς | ἐνεργηθῆ τὸ δέον, διὸ ἐξητήσατο ὅπως γράψωμεν πρὸς | τὴν ὑμε[τέραν] ὑψηλ[ότητα], ἵνα γίνῃ τῷ εἰρημένῳ ἐπιτρόπῳ ἢ παρὰ | τῆς τοπικῆς ἀρχῆς δέουσα βοήθεια, πρὸς δὲ ἐμποδισ | θῆ ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ ἡ ῥηθεῖσα ἐξαργύρωσις τῶν | ὁμολόγων, καὶ ἐπειδὴ πραγματικῶς ἡ διανομὴ | τῶν Ἀρχιερατικῶν περιουσιῶν, κατὰ τὸ Νιζάμι (β) | πρέπει νὰ γίνηται παρὰ τοῦ Πατριαρχείου, διὰ | ταῦτα γράφομεν τὴν παροῦσαν φιλικήν, ὅπως ἐνεργ | γήσῃ τὰ δέοντα κατὰ τὴν αἰτήσιν, καὶ ἐξετάσασα | καλῶς τὴν ὑπόθεσιν μᾶς γράψῃ, ὅπως ἐνοηθέντος προ | γουμένως ἂν ἀληθῶς τὰ δανεισθέντα χρήματα ἦσαν | τῷ ὄντι τοῦ ἀποβιώσαντος ἀρχιερέως, ἀκολουθῶς ἔκτε | λεσθῆ τὸ δέον.

α) Ἰραδές, ἔγγραφοι σουλτανικῆ διαταγῆ.

β) Νιζάμι, καθιερωμένη συνήθεια.

Πατριαρχική ἐπιστολή τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου πρὸς τὸν Μητροπολίτην Κρήτης Μελέτιον δι' ἧς γνωρίζει αὐτῷ τὴν ἐκ τῆς αὐτοκρατορικῆς δωρεᾶς ἑκατὸν χιλιάδων γροσίων ἀγορὰν ἱερῶν ἀμφίων, σκευῶν καὶ βιβλίων διὰ τὰς Ἐκκλησίας καὶ Μονὰς τῆς Κρήτης. (Σεπτέμβριος 1869).

ΑΔΗ, ΜΕ, ἀριθμ. χειρ. 20. Ἐπὶ διφύλλου λεπτοῦ χάρτου διαστ. 0,254×0,376 μ. Ἄνω ἀριστερὰ ὁ τύπος τῆς διὰ πίεσεως ἀποτυπωθείσης σφραγίδος τοῦ Πατριαρχείου καὶ κάτωθι: Ἄριθ. Πρ. 4522 | Ἄρ. Δ. 3334. Ἐπὶ τῆς τελευταίας σελίδος διὰ χειρὸς τοῦ Μητροπολίτου Μελετίου: *περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων ἀποστολῆς πρὸς διανομήν, καὶ δι' ἑτέρος χειρὸς: «† Τῷ Ἱερωτάτῳ Μητροπολίτῃ Κρήτης ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ Εὐδρώπης, | ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ τῆς ἡμῶν Μετριότητος κὺρ Μελετίῳ». Σφραγίς ἐφ' ἰσπανικοῦ ἐρυθροῦ κηροῦ μὲ τὸ πατριαρχικὸν οἰκόσημον: δικέφαλον αἰτὸν μὲ ἄνω στέμμα ἐν μέσῳ μνησίου καὶ ἀστέρος, καὶ τὰ ψηφία ΓΡ ΓΣ | ΠΤΡ ΚΣ | 1867. Κατάστασις διατηρήσεως καλή. Ἀποκεκομμένη ἡ θέσις ἐφ' ἧς ἐτέθη γραμματόσημον.*

† Γρηγόριος ἐλέῳ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

† Ἱερωτάτε Μητροπολίτα Κρήτης ὑπέριμε καὶ ἐξάρχε Εὐδρώπης ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητέ | ἀδελφε καὶ συλλειτουργε τῆς ἡμῶν Μετριότητος κὺρ Μελέτιε χάρις εἶη τῇ αὐτῆς Ἱερότητι | καὶ εὐχρὴν παρὰ Θεοῦ. Ἐγένετο πάντως ἀκουστή καὶ τῇ ἱερότητι τῆς ἡ παρὰ τῆς αὐτοκρατο | ρικῆς μεγαλοδωρεῖας γενομένη χορηγία ἑκατὸν χιλιάδων γροσίων¹ πρὸς ἀγορὰν ἱερῶν ἀμφίων | καὶ ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων διὰ τὰς ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ παθούσας ἐκ τῶν προλαβουσῶν | περιστάσεων² Ἐκκλησίας καὶ ἱερὰ Μοναστήρια, τῶν χρημάτων τούτων σιιλέντων πρὸς ἡμᾶς | μετὰ ὑψηλῆς διαμηνύσεως τοῦ νὰ φροντίσωμεν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ δι' ὃν ἐδωρήθησαν σκοποῦ, | οὐκ ἐλείψαμεν ἀμέσως, ἵνα ἐνταῦθα μὲν διορίσωμεν τὴν κατασκευὴν ἀμφίων, δισκοποτήρων, | λαβίδων καὶ τῶν ἄλλων διὰ τὴν ἱερουργίαν ἀναγκασιούτων, ἅτινα παρασκευασθέντα θέλομεν | ἀποστείλει ἀκολούθως εἰς παραλαβὴν τῆς ἱερότητός τῆς, περὶ δὲ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων | διὰ τὸ εὖωνον καὶ εὐχερὲς διεβιβάσαμεν διαταγὴν πρὸς τὸν ἐν Βενετίᾳ τυπογράφον τοῦ Φοίνικος, | ὅπως ἀφ' ἑκάστου βιβλίου τῆς ἀκολουθίας συγκροτήσας σώματα ἑβδομήκοντα πέντε, ἀπο | στείλῃ κατ' εὐθείαν εἰς παραλαβὴν τῆς ἱερότητός τῆς ἐντὸς κιβωτίων. Ὅθεν εἰδοποιοῦντες αὐτῇ | διὰ τῆς παρούσης ἡμετέρας ἐπιστολῆς συναποστέλλομεν αὐτῇ ἐσώκλειστον καὶ κατάλογον τῶν | περὶ ὧν ὁ λόγος βιβλίων ἅτινα θέλουν παραδοθῆ αὐτῇ

ἀνεξόδως, μὴ ὑποχρεομένη μῆτε | εἰς τελωνειακὰ τέλη, καθόσον ταῦτα
 εἰσιν ἐκκλησιαστικά ἐξ αὐτοκρατορικῆς δωρεᾶς. Τοῦ | δὲ μεγάλου ὠρο-
 λογίου ἐκτυπουμένου ἤδη εἰς νεωτέραν ἔκδοσιν, ἄμω ἐξεληθόντος τῶν |
 πιεστηρίων, ἀποστελοῦμεν ἐπίσης ἑβδομήκοντα πέντε σάματα. Ταῦτα
 πρὸς πληροφορίαν τῆς | περιμένοντες εἰδοποίησιν αὐτῆς περὶ τῆς ἀπο-
 στολῆς τῶν ἄνω βιβλίων. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις | καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος
 εἴη μετ' αὐτῆς. ,αωξθ' Σεπτεμβρίου δ' |

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χ(ριστι)ῶ ἀγαπητὸς ἀδελφός ~

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹⁾ Αἱ ἑκατὸν χιλ. γροσίων ἰσοδυναμοῦν μὲ 1000 χρυσαῖς λίρας. Πλὴν τού-
 των ἐδόθησαν καὶ ἕτεροι 100 χιλ. γροσίων πρὸς ἐπισκευὴν τῆς Μονῆς Ἀρκα-
 δίου, ὡς συνάγεται ἐξ ἀνεκδότων ἐγγράφων εὐρεθέντων ὑφ' ἡμῶν εἰς τὸ ταξι-
 νομούμενον Ἀρχεῖον τῆς Δημογεροντίας Ἱεροσολίμου (ἔτος 1870).

²⁾ Ἀναφέρεται εἰς τὰς καταστροφὰς καὶ θηώσας τὸς ὁποίας ὑπέστη ἡ νῆ-
 σος κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τοῦ 1866 - 1869. Μετὰ τὸ ὀλοκαύτωμα τοῦ
 Ἀρκαδίου δημιουργεῖται διεθνῶς κλίμα συμπαθείας πρὸς τὸν κρητικὸν ἀγῶνα
 τόσον εἰς τὴν κοινὴν γνώμην ὅσον καὶ εἰς τὰς Κυβερνήσεις. Μὴ δυναμένη ἡ
 Τουρκία νὰ ἀντιδρῶσθαι προσπαθεῖ νὰ ἐμφανίσῃ ἑαυτὴν φιλειρηνικὴν διὰ τῆς
 παροχῆς βοηθείας, παραχωρήσεως προνομίων κ. λ. π. βλ. Νικολάου Βλά-
 χου, Λόγος ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς ὀλοκαυτώσεως τῆς Μονῆς Ἀρκαδίου καὶ τῶν
 ὑπερασπιστῶν τῆς, εἰς «Κρητικὰ Χρονικά», Ζ', σσ. 427 - 435, καὶ Ἰωάννου
 Μᾶμαλάκη, Ὁ Ἀγῶνας τοῦ 1866 - 1869 γιὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης, τεύχ.
 ΙΙ, 1947, σσ. 148 - 164.

Ἀντίγραφον πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς Ἐγκυκλίου τοῦ Πατριάρχου
 Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου πρὸς τὸν Μητροπολίτην Κρήτης
 ἐπιτρέπουσα τὴν ταφὴν τῶν Διαμαρτυρουμένων ἐν τοῖς κοιμητη-
 ρίοις τῶν ὀρθοδόξων καὶ ρυθμίζουσα τὰ κατ' αὐτήν. (Ὀκτώβριος
 1869).

ΑΔΗ. ΠΕ, ἀριθ. χειρ. 21. Ἐν ἀντιγράφῳ, ἐπὶ διφύλλῳ διαστάσεων
 0,215 × 0,345 μ. Τὸ κείμενον ἐπὶ τῆς πρώτης σελίδος. Ἄνω ἄριστερά:
 Ἀριθμ. Πρ. 5395 | Ἀριθ. Διεκ. 3982. Κατάστασις διατηρήσεως καλή.

Γρηγόριος ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας
 Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης

Ἱερῶτατε Μητροπολίτα Κρήτης, ἐπέριτε καὶ ἔξαρχε Ἐδρώπης ἐν
 ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ καὶ | συλλειτουργῆ τῆς ἡμῶν Μειριότη-
 τος κύρ Μελέτιε, χάρις εἴη τῇ Ἀδτιῆς Ἱερότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ.

Ἐπειδὴ | παρὰ τοῦ Σεβασμίου Ἀρχιεπισκόπου Κανταβρυγίας καὶ πρι-
 μάτου πάσης Ἀγγλίας κινδίου Ἀρχιεβάλδου Κάμβελ', | ἐγένετο ἡμῖν
 ἐσχάτως ἀξίως, ὅπως ἐκ τῶν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς μέρεσι παρεπιδη-
 μούντων χριστιανῶν τῆς Ἀγγλι | καιικῆς Ἐκκλησίας συμβάντος θά-
 νάτου τινί, γίηται ὁ ἐνταφιασμός αὐτοῦ εἰς τὰ ἡμέτερα τῶν ὀρθοδό-
 ξων Νεκρο | ταφεῖα, καὶ ἐπειδὴ τὴν αἴτησιν τῆς Αὐτοῦ Σεβασμιότητος
 παρεδέξατο φιλαδέλφως ἡ Ἐκκλησία, διὰ τοῦτο γράφον | τες διὰ τῆς
 παρούσης Ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς, ἐντελλόμεθα καὶ
 προτροπέμεθα καὶ τὴν Αὐ | τῆς Ἱερότητα, ὅπως ἐν περιπτώσει, καθ'
 ἦν, ἀποβιοῦντος Ἀγγλικανοῦ τινος εἰς μέρος τι τῆς Ἐπαρχίας της ὀ-
 που | οὔ ὑπάρχουσιν ἴδια τῶν Διαμαρτυρομένων νεκροταφεῖα, ζητηθῆ
 γενέσθαι ὁ ἐνταφιασμός αὐτοῦ εἰς τὰ τῶν | ἡμετέρων ὀρθοδόξων, πα-
 ραχωρῆ προθύμως ἡ Ἱερότης της τὴν ἄδειαν τοῦ ἐνταφιάζεσθαι ἐν
 αὐτοῖς, ἄνευ μὲν | τοι τοῦ παρέχεσθαι δικαίωμα ἰδιοκτησίας ἢ μετοχῆς
 τινος ἐπὶ τοῦ τόπου τῆς ταφῆς αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ | συμπέση θάνατος ἐτε-
 ρου τινὸς ἐκ τῶν ἑτεροδόξων μὴ ἐχόντων ἰδίους Ἱερεῖς, καὶ οἱ συγγε-
 νεῖς τοῦ τεθνεῶτος ἅπα | τήσωσιν, ἵνα συνοδεύωσι τὸν νεκρὸν οἱ ἡ-
 μέτεροι Ἱερεῖς, ἡ Ἱερότης της τὰ διορίζη εἷα ἢ δύο τῶν ἡμετέρων Ἱε-
 ρέ | ων, ἵνα συνοδεύωσι τὸν νεκρὸν, ψάλλοντες τὸν Τρισάγιον ὕμνον,
 τὸν ἑκατοστὸν δέκατον ὄγδοον ψαλμὸν¹ | ἐκ τῆς νεκρωσίμου ἀκολου-
 θίας μετὰ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου. Ὅπου
 δὲ | ὑπάρχουσιν Ἱερεῖς αὐτῶν, οἱ ἡμέτεροι μὴδὲν λαμβάνωσι μέρος ἐν
 τῇ τελετῇ. Ταῦτα τοίνυν πρὸς | πληροφορίαν καὶ ὀδηγίαν της, ἡ δὲ τοῦ
 Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἶη μετὰ τῆς αὐτῆς Ἱερότητας.

ἰαωξθ' Ὀκτωβρίου κ' |

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως	ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός
† Ὁ Κυζίκου Νικόδημος	» » » »
† Ὁ Τουρνόβου Γρηγόριος	» » » »
† Ὁ Σμύρνης Μελέτιος	» » » »
† Ὁ Σωζουαγαθουπόλεως Προκόπιος	» » » »
† Ὁ Γρεβενῶν Γεννάδιος	» » » »
† Ὁ Δέρκων Νεόφυτος	» » » »
† Ὁ Δράμης Ἀγαθάγγελος	» » » »
† Ὁ Δημητριάδος Δωρόθεος	» » » »
† Ὁ Νύσσης Καλλίνικος	» » » »

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹) Ἀρχιεβάλδος Κάμπελ, Ἀρχιεπίσκοπος Κανταβρυγίας, Πριμᾶτος πάσης Ἀγγλίας. Ἀλληλογραφίαν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐν Λονδίῳ πρεσβευτὴν τῆς Τουρκίας Κωστάκη Μουσοῦρον βλ. εἰς Γενναδίου Ἀραμπατζόγλου

μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως καὶ Θηρῶν, Φωτίειον Βιβλιοθήκην, μ. Β' σ. 87 καὶ σ. 232.

²⁾ Ψαλμὸς 118ος (ΡΙΗ'): ὁ ἄμωμος (: Μακάριοι οἱ ἄμωμοὶ ἐν ὁδοῦ, οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίου...)

† ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΛΑΤΑΚΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ Σ. Ε. — Τὰ ἀνωτέρω ἔγγραφα μετὰ τοῦ σχετικοῦ προλόγου καὶ τῶν σημειώσεων παρεδόθησαν εἰς τὴν σύνταξιν τῶν «Κρητικῶν Χρονικῶν» ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ὀλίγον πρὸ τοῦ αἰφνιδίου θανάτου του. Ὡς ἐκ τούτου ἐδημοσιεύθησαν ὡς ἔχουν, ἄνευ τῶν διορθώσεων ἐκείνων, τὰς ὁποίας πιθανὸν νὰ ἐπέφευγον, ἐὰν ἔζη, ὁ συγγραφεύς.